

SUOMEN ARKTISEN POLITIIKAN STRATEGIA

Sisällys

TAUSTA.....	2
JOHDANTO	5
Suomen arktisen politiikan linjaukset ja tavoitteet vuoteen 2030 mennessä.....	5
Kansainvälinen toimintaympäristö ja turvallisuuspoliittinen tilanne	6
PAINOPISTEALUE 1: Ilmastonmuutos, hillintä ja sopeutuminen	11
PAINOPISTEALUE 2.1: Aukkaat, hyvinvoinnin edistäminen	16
PAINOPISTEALUE 2.2: Aukkaat, alkuperäiskansa saamelaisten oikeudet.....	20
PAINOPISTEALUE 3.1: Osaaminen, elinkeinot	23
PAINOPISTEALUE 3.2: Osaaminen, huippuluokan tutkimus.....	27
PAINOPISTEALUE 4: Infrastrukturi ja logistiikka	30
STRATEGIAN OHJAUSVAIKUTUS SEKÄ TAVOITTEIDEN JA TOIMENPITEIDEN SEURANTA	34

TAUSTA

Arktisen politiikan strategia määrittelee Suomen keskeiset tavoitteet arktisella alueella ja kokoaa yhteen tärkeimmät painopistealueet niiden saavuttamiseksi.

Suomen edellinen arktinen strategia julkaistiin elokuussa 2013. Strategian päivityksessä syyskuussa 2016 täsmennettiin hallituksen tavoitteita niin arktiseen kehitykseen kuin Suomen arktiseen rooliin liittyen. Arktisen strategian päivityksen toimenpidesuunnitelma valmistui maaliskuussa 2017.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman strategisessa kokonaisuudessa *Suomi kokoaan suurempi maailmalla* on tunnistettu tarve arktisen yhteistyön vahvistamiseksi. Tämä on lähtökohtana arktisen politiikan strategian laatimiselle. Uusi arktisen politiikan strategia ottaa huomioon pitkäjänteisesti Suomen tavoitteet alueella ja tarvittavat toimintaresurssit.

Strategia linjaa Suomen arktisen politiikan tavoitteet seuraavan kahden vaalikauden aikana eli vuoteen 2030 asti. Tavoitteet esitellään strategian johdannossa.

Suomen arktisen politiikan strategiassa priorisoidaan neljää Suomen arktisen toiminnan painopistealuetta:

1. **Ilmastonmuutos**, hillintä ja sopeutuminen
2. **Asukkaat**, hyvinvoinnin edistäminen ja alkuperäiskansa saamelaisten oikeudet
3. **Osaaminen**, elinkeinot ja huippuluokan tutkimus
4. **Infrastruktuuri ja logistiikka**

Strategian painopistealueissa on esitelty lyhyesti painopistealueen tilannekuva, tavoiteltu kehitys arktisella alueella ja painopistealueen keskeisimmät strategiset toimenpiteet.

Strategian alussa esitellään, yhdenmukaisesti valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon kanssa, arktisen alueen kansainvälistä toimintaympäristöä ja turvallisuuskysymyksiä. Osiossa korostetaan kansainvälisen yhteistyön merkitystä ja käsitellään keskeisiä kansainvälisen arktisen yhteistyön rakenteita.

Pohjois-Euroopan turvallisuus on kasvavassa määrin yksi kokonaisuus, jossa turvallisuustilanteen muutokset Itämeren alueella, Suomen arktisilla lähialueilla sekä Pohjois-Atlantilla kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa. Kasvava turvallisuuspoliittinen mielenkiinto arktiselle alueelle tekee siitä myös Suomen ulkopoliittisen toiminnan merkittävän painopistealueen.

Arktisen politiikan strategian ja sen painopistealueiden kautta Suomi edistää globaalin kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030 tavoitteiden toteutumista arktisella alueella. Strategian painopistealueiden kytkeytymistä kestävän kehityksen tavoitteisiin käsitellään kunkin painopistealueen yhteydessä.

Strategiassa huomioidaan läpileikkaavasti EU:n vihreän siirtymän periaate olla tuottamatta merkittävää haittaa (do no significant harm) ympäristö- sekä sosiaalisille ja kulttuurisille tavoitteille, mukaan lukien vaikutukset alkuperäiskansojen oikeuteen harjoittaa omaa kulttuuriaan.

Strategian valmistelutyötä on ohjannut Arktisen politiikan strategian ohjausryhmä, jossa on edustus kaikista ministeriöistä. Strategian on valmistellut Arktisten vastuuvirkamiesten työryhmä ohjausryhmän linjausten perusteella. Suomen arktista osaamista monipuolisesti edustava Arktinen neuvottelukunta on tukenut työllään strategiavalmistelua. Sekä ohjausryhmän että neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii pääministerin valtiosihteeri.

Strategian mukaan koko Suomi on arktinen maa. Suomen arktiset intressit ja arktinen osaaminen koskettavat koko maata ja toisaalta koko Suomen arktisuus tukee ja vahvistaa Suomen kansainvälistä arktista maakuvaa kansainvälisissä yhteyksissä. Arktisesta alueesta on olemassa useita kansainvälisesti käytettyjä määritelmiä käyttötarkoituksesta riippuen. Lapin maakunnalla on erityinen merkitys, kun puhutaan Suomen arktisesta alueesta maantieteellisesti. Arktiseen ja etenkin Barentsin euroarktisen neuvoston alueelliseen yhteistyöhön osallistuvat Suomesta Lapin ohella Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Pohjois-Karjalan maakunnat.

Suomen arktisen politiikan strategia 2021 linjaa Suomen arktisen politiikan ja toiminnan tavoitteet vuoteen 2030 asti. Kun vastaavaa kymmenen vuoden ajanjaksoa katsoo taaksepäin, kansainvälisessä toimintaympäristössä on tapahtunut huomattavia muutoksia etenkin suurvaltasuhteissa ja kansainvälisen yhteistyön toimivuudessa. Tämän lisäksi vuonna 2020 levinneen COVID-19-pandemian suorat ja välilliset vaikutukset ovat olleet tuntuvia myös arktisessa yhteistyössä ja arktisella alueella.

Pandemian kestoja tai pitkän aikavälin vaikutuksia ei voida strategian laatimishetkellä vielä kaikilta osin arvioida. On lisäksi huomioitava, että arktisella alueella on varauduttava myös uusiin pandemioihin. Tämä korostaa terveysturvallisuuden ja ympäristöyhteistyön merkitystä arktisessa yhteistyössä.

Kuitenkin monet arktiseen toimintaympäristöön liittyvät perustekijät ovat luonteeltaan niin pitkäkestoisia, että strategian lähtökohdat voidaan rakentaa niiden varaan. Nämä liittyvät ennen muuta ilmastonmuutokseen, kestäväen kehityksen merkitykseen, arktisen luonnon monimuotoisuuteen, arktisten alkuperäiskansojen asemaan ja arktisen alueen kansainvälisen yhteistyön tärkeyteen. Näistä lähtökohdistä voidaan tarkastella myös taloudelliseen toimintaan ja Suomen taloudellisiin intresseihin liittyviä tavoitteita.

Suomi on johdonmukaisesti korostanut tarvetta vahvistaa Arktista neuvostoa sekä Euroopan unionin arktista politiikkaa. Keskeisinä globaaleina viitekehyksinä strategiassa ovat Pariisin ilmastopimus ja YK:n hyväksymät kestäväen kehityksen tavoitteet (Agenda 2030), YK:n biodiversiteettisopimus, YK:n merioikeusyleissopimus (UNCLOS) ja neuvottelut aavan meren biodiversiteettiä koskevan täytäntöönpanosopimuksen aikaansaamiseksi (Biodiversity Beyond National Jurisdiction, BBNJ) sekä YK:n alkuperäiskansojen julistus ja YK:n vammaisoikeussopimus. Kaiken arktisen yhteistyön läpileikkaavina teemoina Suomi korostaa kestäväen kehityksen periaatteiden, sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edellyttämistä.

JOHDANTO

Suomen arktisen politiikan linjaukset ja tavoitteet vuoteen 2030 mennessä

Suomi on arktinen maa ja yksi Arktisen neuvoston kahdeksasta pysyvistä jäsenestä. Tiiviillä yhteistyöllä voidaan saavuttaa alueen kestävä kehityksen tavoitteet ja yhdessä globaalien toimenpiteiden kanssa hillitä ilmastonmuutoksen etenemistä ja sen haitallisia vaikutuksia.

Suomen tavoitteena on rauhanomainen ja rakentavan yhteistyön arktinen alue. Jännitteiden kasvamista ja konfliktipotentiaalin lisääntymistä on vältettävä.

Arktinen alue lämpenee nopeammin kuin muut alueet. Arktisen alueen ilmastonmuutoksen suunta ratkaistaan globaaleilla päästövähennyksillä. Ilmastonmuutoksen aiheuttajat ovat pääosin arktisen alueen ulkopuolella, mutta arktisen alueen valtioiden joukossa on suuria päästöjen aiheuttajia.

Arktisen alueen väestön hyvät elinolosuhteet ja osallistuminen aluetta koskevaan yhteistyöhön ja päätöksentekoon on turvattava. Erityisesti on tarve helpottaa ja lisätä rajat ylittävää yhteistyötä ja vuoropuhelua myös ihmisten ja kansalaisjärjestöjen kesken. Alueella asuvien alkuperäiskansojen tulee voida säilyttää ja kehittää kulttuurinsa, kielensä ja perinteidensä elinvoimaisuutta ja hankkia tarvittavat valmiudet sopeutua alueen kohtamiin muutoshasteisiin. Kaikessa arktisessa yhteistyössä edistämme sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Suomen arktinen osaaminen on keskeinen osa Suomen arktista profiilia. Kaikessa taloudellisessa toiminnassa arktisella alueella huomioidaan luonnon monimuotoisuus ja kantokyky, ilmaston ja ympäristönsuojelu, kestävä kehityksen periaatteet, alueen väestön hyvinvointi, osallisuus sekä alkuperäiskansojen oikeudet. Kaikki liiketoiminta ei ole luonnolle vahingollista, vain kestämaton liiketoiminta on. Kiertotalous ja muut uudet taloudellisen toiminnan periaatteet sekä teknologiset ratkaisut voivat myös luoda kokonaan uusia liiketoiminnallisia mahdollisuuksia.

Suomen asemaa ja vetovoimaa kansainvälisenä arktisena huippuosaajana vahvistetaan panostamalla koulutukseen ja tutkimukseen. Arktisen tutkimuksen tuottamaa tietoa ja osaamista hyödynnetään laaja-alaisesti. Tutkimustieto luo pohjaa laadukkaille ja oikea-aikaisille päätöksille eri sektoreilla ja aloilla ja edistää arktisen alueen väestön hyvää elämää.

Arktisen alueen infrastruktuuria ja logistiikkaa kehitetään palvelemaan elinkeinoelämää ja alueen väestön tarpeita kestäville ja vähäpäästöisillä tavoilla ja kulkumuodoilla. Digitalisaatiota vahvistetaan alueen palveluissa ja liikennejärjestelmien kehittämisessä. Tietoliikenteen saavutettavuutta vahvistetaan viranomaisten, yritysten ja kansalaisten tarpeisiin.

Kokonaiskuva Suomesta arktisena maana syntyy monien toimijoiden summana. Mukana on julkisen hallinnon ja päätöksenteon eri tasojen, yliopistojen, tutkimuslaitosten ja yritys-elämän ohella esimerkiksi kansalaisjärjestöjä ja epävirallisia verkostoja. Kaikilla tasoilla merkitystä on niin institutionaalisella tiedolla kuin yksilötason asiantuntemuksella ja aktiivisuudella.

Suomen arktisen toiminnan yleinen näkyvyys ja moniäänisyys on tärkeää myös arktisen politiikan strategian tavoitteiden kannalta. Oleellista on myös, että Suomen arktisessa toiminnassa mukana

olevat tahot pystyvät hyvin ja matalalla kynnyksellä verkostoitumaan keskenään ja muodostamaan kumppanuuksia. Arktinen yhteistyö on myös osa pohjoismaista yhteistyötä.

Suomen arktisen politiikan tavoitteet ja arktinen toiminta koskevat läpileikkaavasti koko Suomen eri aloja. Toiminnan siiloutumista voidaan torjua poikkisektoraalisella yhteistyöllä sekä kannustamalla toimintoja, joissa Suomea arktisena maana tuodaan yhteisesti esille.

Kansainvälinen toimintaympäristö ja turvallisuuspoliittinen tilanne

1. Tilannekuva

Kansainvälinen kiinnostus arktista aluetta ja arktista yhteistyötä kohtaan on jatkanut kasvamistaan Suomen edellisen, vuonna 2013 julkistetun arktisen strategian jälkeen. Asemoidakseen toimintaansa kaikki arktiset maat ja useat alueesta kiinnostuneet alueen ulkopuoliset maat ovat julkaisseet uudet tai uudistetut arktiset strategiansa tai ovat tämän kirjoittamisen aikaan niitä laatimassa tai päivittämässä.

Tämä kiinnostus on pitkälti seurausta ilmastonmuutoksen nopeasta ja dramaattisesta etenemisestä, jossa arktinen alue on muutosten eturintamassa. Ekosysteemeiltään herkkä arktinen alue lämpenee muuta maapalloa nopeammin, ja leimallisesti lumen ja jään peittämällä alueella muutokset näkyvät ja tuntuvat konkreettisesti. Arktisen alueen ja toisen polaarialueen Etelämantereen tapahtumat puolestaan edelleen nopeuttavat ilmastonmuutoksen haitallisia vaikutuksia koko maapallolla.

Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja sopeutuminen koskevat arktisella alueella kaikkia toimijoita yksittäisistä asukkaista kuntiin, aluetasoon, valtioihin ja yrityselämään. Ilmastonmuutoksen vaikutusten hillinnässä konkreettisilla toimilla, kuten kasvihuonekaasujen ja mustan hiilen päästöjen vähentämisellä, on keskeinen merkitys. Myös vähäpäästöisten teknologisten ratkaisujen ja päästövähennyksiin tähtäävien liikennejärjestelyjen merkitys on olennainen.

Barentsinmerellä ja koko Pohjoisella Jäämerellä meriliikenne on kasvanut ja kasvaa edelleen jääolosuhteiden muuttuessa ilmastonmuutoksen myötä. Poliittisten tekijöiden ohella kasvuun kuitenkin vaikuttavat merkittävästi Koillisväylän ja muiden pohjoisten merireittien riskialttuus mukaan lukien puutteet infrastruktuurissa reittien varrella. Liikenne- ja viestintäinfrastruktuurin rakentamisen ja kunnossapidon edellytykset muuttuvat sääolosuhteiden vaihdellessa entistä enemmän. Näihin muutoksiin tulee varautua ja sopeutua.

Suomi haluaa arktisena maana korostaa alueen asukkaiden näkökulmaa: asukkaat tarvitsevat mahdollisuudet osallisuuteen päätöksenteossa sekä oman hyvinvointinsa ylläpitämiseen ja edelleen kehittämiseen. Tämän turvaaminen on keskeinen edellytys taloudelliselle hyvinvoinnille ja kestäväälle kasvulle. Suomen arktisessa politiikassa arktinen alue ei ole etäinen syrjäseutu. On tärkeää huomioida koko alueen väestön yhdenvertaiset oikeudet ja mahdollisuudet sekä elinolosuhteiden ja osallistumisen turvaaminen. Alueen alkuperäiskansoille tulee turvata mahdollisuudet oman kulttuurinsa ja perinteidensä ylläpitämiseen ja kehittämiseen muuttuvissa olosuhteissa ja riittävästi tukea sopeutumisessa muutoksiin.

Arktisen alueen säilyminen vakaana ja rauhallisena on kaikkien arktisten valtioiden yhteisten etujen mukaista. Suomi edistää omalta osaltaan tämän tavoitteen saavuttamista. Edellisen arktisen

strategian laatimisen jälkeisenä ajanjaksona alueen turvallisuuspoliittisessa tilanteessa on selvästi tapahtunut muutoksia, jotka on tunnistettava, ja joihin Suomen tulee kyetä vaikuttamaan vakautta edistävällä tavalla. Lisääntynyt sotilaallinen toiminta ja läsnäolo sekä jännitteiden kasvaminen ovat osin seurausta ilmastonmuutoksen luomista haasteista ja mahdollisuuksista, joihin kuuluu alueen luonnonvarojen hyödyntäminen. Samalla kansainvälispoliittiset ja sotilaalliset jännitteet muualla maailmassa heijastuvat myös arktiselle alueelle, jossa suurvaltapolitiittiset intressit saattavat tuottaa vastakkainasettelua.

Mitä enemmän alue saa kansainvälistä huomioita osakseen ja mitä suuremmaksi esimerkiksi tulevaisuuden arktisen meriliikenteen, tai tietoliikenteen, arvioidaan kasvavan, sitä enemmän alue kiinnostaa myös turvallisuuden ja puolustuksen näkökulmasta. Maantieteellisesti suurimpana arktisena valtiona Venäjä on entisestäänkin korostanut alueen merkitystä omassa toiminnassaan. Kehitys Venäjän arktisella alueella on merkittävä myös laajemmin koko arktisen alueen kannalta.

Alueen ulkopuolista maista erityisesti Kiina on osoittanut kasvavaa taloudellista ja strategista kiinnostusta aluetta kohtaan, etenkin alueen luonnonvaroihin, infrastruktuuriin ja liikenneväyliin. Kiinan globaalit tavoitteet ja pyrkimys suurempaan rooliin arktisella alueella voivat aiheuttaa intressiristiriitoja erityisesti suurvaltojen välillä ja lisätä jännitteitä alueella.

Turvallisuuspoliittisen tilanteen muutokset ovat osaltaan johtaneet arktisen alueen strategisen merkityksen kasvuun ja jännitteiden lisääntymiseen alueella. Kansainvälisen tilanteen kiristyminen yhdellä alueella voi johtaa nopeasti sotilaallisen toiminnan lisääntymiseen myös muilla alueilla. Arktisen alueen infrastruktuurin kehitys vaikuttaa mahdollisesti myös alueen turvallisuustilanteeseen. Näin ollen alueen kehitystä tulee tarkastella osana laajempaa turvallisuuspoliittista kontekstia.

Arktisen alueen turvallisuuspoliittisella kehityksellä on vaikutuksia kansalliseen turvallisuuteen. Suomen kannalta arktisen alueen turvallisuus on kiinteästi yhteydessä Itämeren alueen ja muun Euroopan turvallisuustilanteeseen, joka on 2010-luvulla muuttunut aiempaa jännitteisemmäksi. Venäjä on heikentänyt lähialueidemme ja Euroopan turvallisuutta liittämällä Krimin laittomasti itseensä sekä ylläpitämällä aloittamaansa konfliktia Itä-Ukrainassa. Venäjä vahvistaa suunnitelmallisesti sotilaallista läsnäoloaan arktisella alueella turvatakseen taloudelliset intressinsä ja varmistaakseen pohjoisen merireitin hallinnan. Samalla Kuolan niemimaalla sijaitsevien sotilastukikohtien ja ydinaseiden merkitys sekä Pohjoisen laivaston toiminnanvapaus ja pääsy valtamerille ovat korostuneet Venäjän turvallisuusajattelussa.

Tämän seurauksena Yhdysvallat, Kanada ja eurooppalaiset Nato-maat ovat lisänneet sotilaallista läsnäoloaan ja kehittäneet valmiuttaan reagoida sotilaallisesti Pohjois-Euroopassa. Vastaavasti arktinen alue on noussut entistä näkyvämmiin esiin kansainvälisessä turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa keskustelussa sekä asevoimien operatiivisessa suunnittelussa ja harjoitustoiminnassa.

Suomi käy jatkuvaa ulko-, turvallisuuspoliittista sekä puolustusyhteistyöhön liittyvää dialogia arktisesta turvallisuustilanteesta sekä kahden- että monenvälisesti. Suomi pitää esillä ajatusta arktisesta huippukokouksesta, joka mahdollistaisi toisaalta Arktisen neuvoston asialistalla olevien ympäristökysymysten nostamisen korkeimmalle tasolle, ja toisaalta loisi mahdollisen foorumin myös Arktisen neuvoston mandaatin ulkopuolella olevien turvallisuuspoliittisten kysymysten käsittelyyn. Puolustusvoimat osallistuu arktiseen tutkimusyhteistyöhön ja harjoittelee pohjoisessa sekä kansallisesti että yhdessä kumppaneidensa kanssa. Suomen vahvuus on kokonaisuutena arktisiin

oloihin soveltuvaksi rakennetut suorituskykyiset puolustusvoimat, jolla on kansainvälisesti korkeatasoista arktista osaamista

2. Suomen toiminnan tavoitteita: Vakaa ja turvallinen toimintaympäristö

Kaikkien toimijoiden näkökulmasta on tärkeää, että arktisella alueella vahvistetaan sitoutumista rauhaan, vakauteen ja rakentavaan yhteistyöhön. On huolehdittava ennakoivalla ja ehkäisevällä tavalla toimivista yhteistyörakenteista ja keskusteluyhteyksistä, jotka edesauttavat valtioiden vuoropuhelua luottamusta lisäävällä ja riskejä vähentävällä tavalla, mukaan lukien mahdolliset onnettomuustilanteet. Ilmastonmuutoksen, kestäväen kehityksen ja alueen väestön hyvinvoinnin tulee jatkossakin olla arktisen yhteistyön keskeisimpiä prioriteetteja. Arktisen neuvoston lisäksi tässä työssä on tärkeää hyödyntää myös alueellisen yhteistyön rakenteita kuten pohjoisen ulottuvuuden politiikka kumppanuuksineen ja muine yhteistyörakenteineen sekä Barentsin euroarktinen neuvosto ja Pohjoismaiden neuvosto.

Vakaa ja turvallinen toimintaympäristö on edellytys arktisen yhteistyön ehdotettujen tavoitteiden toteutumiselle ja alueen väestön hyvinvoinnin edistämiseksi. Tämän vuoksi myös sisäinen turvallisuus sekä turvallinen elin- ja toimintaympäristö tulee huomioida keskusteluissa ja alueen kehittämisessä.

Suomen pinta-alasta 68 prosenttia on harvaanasuttua aluetta. Näillä alueilla korostuu erityisesti viranomaisten, järjestöjen ja asukkaiden välinen paikallinen yhteistyö. On tärkeää, että myös harvaanasutulla arktisella alueella on väestölle saatavilla tarvittavat viranomaispalvelut ja että he kokevat olevansa turvassa. Erityisesti poliisin, Rajavartiolaitoksen sekä pelastustoimen näkyvyys ja hyvä kyky toimia harvaanasutuilla alueilla tuottaa vahvaa sisäistä turvallisuutta, mikä puolestaan on edellytys myös arktisen yhteistyön tavoitteiden ja Suomen talouteen liittyvien arktisten erityisintressien, kuten matkailun, yritystoiminnan lisäämisen ja liikenneinfrastruktuurin toteutumiselle. Harvaanasuttujen alueiden paikallista aktiivisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä turvallisuustoimijoiden välistä tiivistä yhteistyötä tulee hyödyntää nykyistekin vahvemman turvallisuuden takaamiseksi.

Arktisen alueen laajuus ja haasteelliset olosuhteet vaativat kaikkien turvallisuusviranomaisten yhteistoimintaa Suomen sisällä ja mahdollisuuksien mukaan myös valtion rajat ylittävää toimintaa. Barents Rescue -harjoitukset ovat esimerkki pohjoisen kansainvälisestä siviilivalmiuden sekä pelastustoimen yhteistyöstä. Uusien haasteiden, kuten alati nopeutuvan ilmastonmuutoksen ja siitä aiheutuvien luonnonilmiöiden ja uusien terveysuhkien leviäminen alueelle asettaa aikaisempaa suurempia vaatimuksia myös sisäisestä turvallisuudesta vastaavien viranomaisten yhteistyölle. On kuitenkin tärkeää, että varaudutaan vastaamaan ja käsittelemään erityyppisiä kriisejä (all-hazards approach) ja riskiympäristöjä.

Erityisesti Pohjoismaiden välillä toimii pohjoisessa jo nyt tiivis ja välitön viranomaisten välinen yhteistyö niin poliisin, tullin, Rajavartiolaitoksen kuin pelastustoimenkin osalta. Viranomaisyhteistyön monenvälisissä, alueellisissa ja kahdenvälisissä rakenteissa tulee jatkossa kiinnittää yhä enemmän huomiota arktisen alueen kehityksestä nouseviin mahdollisiin haasteisiin ja tarpeisiin. Rajavartiolaitos on aktiivisesti mukana arktisessa rannikkovartiostoyhteistyössä (ACGF, Arctic Coast Guard Forum), jonka puitteissa käsitellään merellisten viranomaisten toimintaa koko arktisella alueella.

COVID-19-pandemia ja muut mahdolliset uudet pandemiat, joiden riski kasvaa mm. ikiroudan sulamisen myötä, korostavat tarvetta kiinnittää aikaisempaa enemmän huomioita terveysuhkiin ja – turvallisuuteen sekä arktisten harvaanasuttujen seutujen kohtaamiin erityishaasteisiin. Näiden

alueiden tietoliikenne- ja kulkuyhteyksistä tulee huolehtia, jotta esim. lääketieteellistä apua kyetään saattamaan nopeasti sitä tarvitseville. Arktisella neuvostolla tulee olemaan keskeinen rooli myös terveysuhkien torjunnassa. Neuvoston tuoma lisäarvo perustuu yhtäältä siihen, että sen puitteissa neuvotellaan ja päätetään asioista alkuperäiskansojen kanssa ja tuodaan yhteen Pohjoismaiden, Venäjän ja Pohjois-Amerikan arktiset alueet. Lisäksi Arktisen neuvoston työryhmien korkeatasoisen tieteellisen tutkimustoiminnan merkitys tulee entisestään korostumaan.

3. Suomi ja kansainvälisen arktisen yhteistyön rakenteet

Suomi on yksi Arktisen neuvoston kahdeksasta pysyvästä jäsenestä. Arktinen neuvosto säilyykin Suomen arktisen politiikan keskiössä. Suomi vahvistaa omalla toiminnallaan neuvoston toimintaedellytyksiä ja niiden kehittämistä vastaamaan lisääntyneen kansainvälisen kiinnostuksen asettamiin haasteisiin. Myös Arktisella talousneuvostolla on keskeinen roolinsa alueen elinkeinoelämän toimijoiden keskinäisessä yhteydenpidossa ja toimivissa suhteissa viranomaisten kanssa.

Arktisen yhteistyön keskiössä on Arktinen neuvosto ja sen kahdeksan arktista jäsenmaata. Kansainvälisten sopimusten ja kansainvälisen oikeuden merkitys on keskeinen määriteltäessä valtioiden toimintamahdollisuuksia. Suomi pyrkii ensisijaisesti nykyisten järjestelyiden vahvistamiseen eikä näe tarvetta laajemman koko arktista aluetta koskevan yleissopimuksen laatimiselle. Suomi osallistuu aktiivisesti YK:n puitteissa neuvotteluihin, jotka globaalilla tasolla käsittelevät aavan meren suojeluun ja kestävään käyttöön liittyviä kysymyksiä. Suomi on valmis aktiivisesti etsimään ratkaisuja sopimuksen tehokkaalle alueelliselle toimeenpanolle arktisella alueella, eikä lähtökohtaisesti sulje pois erityisaloihin kuuluvia sopimuksia, mikäli näistä saavutetaan yhteisymmärrys arktisten valtioiden kesken.

Suomi edistää osaltaan rakentavaa vuoropuhelua ja yhteistyötä myös arktisesta alueesta kiinnostuneiden alueen ulkopuolisten maiden kanssa, joista monet ovat jo nykyisellään Arktisen neuvoston tarkkailijoita. Kansainvälisen kiinnostuksen kasvaessa ja tarkkailijamäärän lisääntyessä tulee Arktisen neuvoston kyetä löytämään uusia innovatiivisia keinoja tarkkailijoiden sitouttamiseksi dynaamiseen yhteistyöhön.

Suomi edistää arktista yhteistyötä myös pohjoismaisen yhteistyön kontekstissa, kahdenvälissä suhteissa Venäjän kanssa sekä Yhdysvaltain ja Kanadan kanssa. Tässä yhteistyössä hyödynnetään aktiivisesti myös alueellisen yhteistyön rakenteita, kuten pohjoisen ulottuvuuden politiikka ja sen kumppanuudet, Barentsin euroarktinen neuvosto, sen aluetaso, ja Pohjoismaiden ministerineuvosto ja Pohjoismaiden neuvosto. Arktista parlamentaarista yhteistyötä tehdään arktisten maiden parlamenttien välisen pysyvän komitean kautta. Lisäksi yhteistyötä tekevät mm. kunnat ja aluehallintovirastot sekä maakuntien liitot.

Erlaisia arktiseen alueeseen liittyviä temaattisia verkostoja ja foorumeita on lukuisia, ja suomalaisia toimijoita kannustetaan olemaan niissä aktiivisesti mukana.

Suomi pitää tärkeänä myös Venäjän osallistumista kansainväliseen ympäristöyhteistyöhön arktisella alueella korostaen mustan hiilen ja muiden haitallisten päästöjen vähentämistä, ydinturvallisuuden vahvistamista sekä muita arktisen alueen kannalta tärkeitä Suomen ja Venäjän kahdenvälisen yhteistyön tavoitteita. Suomi tukee ydinturvallisuuteen ja ydinjätteiden käsittelyyn liittyvää yhteistyötä muun muassa pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuuden puitteissa. Yhteistyö kansainvälisen atomienergiajärjestön IAEA:n kanssa on niin ikään tärkeää.

Euroopan unioni on tärkeä ja rakentava arktinen toimija ja sillä on potentiaalia yhä aktiivisempaan arktiseen rooliin. Sillä on käytettävissään taloudelliset resurssit, kyky globaalisti korkeiden standardien asettamiseen ja muu laaja-alainen asiantuntemus. Suomi vaikuttaa siihen, että arktinen yhteistyö nousee korkeammalle EU:n prioriteettien joukossa. EU:n arktisen politiikan tulee olla entistä johdonmukaisempaa ja EU-instituutioiden on osoitettava riittävät resurssit, mukaan lukien henkilöresurssit, unionin arktisen politiikan koordinaatioon ja toimeenpanoon.

Suomen tavoitteena on edelleen säilyttää johtorooli EU:n arktisena jäsenmaana, yhdessä Ruotsin ja Tanskan kanssa. Suomi korostaa EU:n arktisen politiikan vahvistamista ja on ajanut vuoden 2016 EU:n arktiseen tiedonantoon pohjautuvan EU:n arktisen politiikan päivittämistä. Uusi tiedonanto EU:n arktisesta politiikasta julkaistaan vuoden 2021 aikana. Suomi vaikuttaa aktiivisesti uuden tiedonannon valmisteluun, käsittelyyn EU:n neuvostossa sekä päivitetyn politiikan toimeenpanoon.

EU toimii Arktisen neuvoston de facto tarkkailijana, mikä mahdollistaa EU:n osallistumisen Arktisen neuvoston työryhmien toimintaan. Suomi tukee EU:n hyväksymistä Arktisen neuvoston tarkkailijaksi. Suomi pitää EU-instituutioiden aktiivisempaa osallistumista ja panostusta näiden työryhmien työhön tärkeänä. Myös pohjoisen ulottuvuuden kumppanuudet ja Barentsin euroarktinen neuvosto tarjoavat yhden keskeisen keinon lisätä EU:n aktiivisuutta arktisella alueella.

EU-rahoituksella on tärkeä merkitys EU:n arktisen roolin vahvistamisen ja arktisen yhteistyön edistämisen kannalta. Suomi vaikuttaa siihen, että arktinen yhteistyö ja arktiset erityisolosuhteet huomioidaan asianmukaisesti eri EU-rahoitusohjelmien suunnittelussa ja toimeenpanossa. Kansallisesti Suomi kiinnittää erityistä huomiota arktiseen politiikkaan liittyvien EU-rahoitusmahdollisuuksien seurantaan ja niihin vaikuttamiseen.

4. Suomi on keskeinen toimija sekä arktisella että antarktisisella alueella

Arktisen alueen lisäksi Suomi on aktiivinen myös Etelämantereella. Suomella on ollut oma asema Antarktiksella 1980-luvulta lähtien ja Suomi on harjoittanut korkealuokkaista ja kansainvälisesti verkottunutta Etelämannertutkimusta.

Vaikka arktinen ja antarktinen alue ovat monessa suhteessa erilaisia, on niillä myös paljon yhdistäviä tekijöitä. Ilmastonmuutos ja sen vaikutukset näkyvät kaikkein voimakkaimmin juuri napa-alueilla. Molempien napa-alueiden luonnonvarat ja geopoliittinen sijainti ovat jatkuvasti kasvavan kansainvälisen kiinnostuksen kohteena. Ihmisen toiminnan, esimerkiksi turismin, vaikutukset molempien polaarialueiden ekosysteemeihin aiheuttavat huolta. Molemmilla alueilla tarvitaan ratkaisuja esimerkiksi merialueiden sääntelyyn ja resurssien suojeluun tai kestävään hyödyntämiseen liittyen.

Suomi on yksi Etelämannerta koskevan yleissopimuksen 29:stä päätöksiä tekevästä jäsenmaasta ja on myös aktivoitunut Antarktisen alueen merialueiden elollisten resurssien suojelua koskevassa yleissopimuksessa. Maita, jotka ovat päättämässä molempien napa-alueiden kysymyksistä, on lisäksi ainoastaan neljä – Ruotsi, Norja, Venäjä ja Yhdysvallat. Tämä asetelma on avannut Suomelle vahvan globaalien polaaritoimijain roolin ja mahdollisuuden vaikuttaa molempien polaarialueiden kysymyksiin ja haasteisiin. Samalla se avaa laajoja kaupallisia mahdollisuuksia kylmän ilmanalan osaamisellemme ja kansainvälistä kiinnostusta kylmiin alueisiin erikoistuneelle suomalaiselle tutkimukselle.

PAINOPISTEALUE 1: Ilmastonmuutos, hillintä ja sopeutuminen

Tilannekuva Arktisen strategian 2021 laatimishetkellä

Ilmastonmuutos on edennyt arktisella alueella viimeisen 50 vuoden aikana kolme kertaa nopeammin kuin muualla maapallolla. Arktisen alueen muutos vaikuttaa myös globaalisti mm. merenpinnan nousuun ja sääilmiöihin kaukana arktiselta alueelta. Arktisen alueen ilmastonmuutoksen suunta ratkaistaan globaaleilla hiilidioksidin, muiden kasvihuonekaasujen sekä mustan hiilen päästövähennyksillä. Mustan hiilen eli noen päästöjen vähentäminen auttaa hillitsemään ilmastonmuutosta koko maapallolla ja erityisesti arktisella alueella. Päästöjen vähentäminen tuo myös terveyshyötyjä.

Arktinen alue muuttuu pysyvästi, mutta globaalit päästövähennykset ja Pariisin sopimuksen tavoitteisiin pääseminen hidastaisivat muutosten etenemistä tämän vuosisadan puolivälissä. Jos lämpeneminen voidaan rajata 1,5 asteeseen, ero on arktisella alueella merkittävä verrattuna keskilämpötilan nousuun kahdella asteella. Mikäli taas päästövähennyksissä ei päästä Pariisin tavoitteiden tasolle, arktisen alueen nopea muutos jatkuu, ilmastonmuutokseen sopeutuminen vaikeutuu ja globaalit riskit kasvavat. Suomen käsityksen mukaan uusien fossiilisten varantojen avaaminen arktisissa olosuhteissa on ristiriidassa Pariisin ilmastopoliittisten tavoitteiden saavuttamisen kanssa ja sisältää taloudellisia epävarmuuksia ja riskejä.

Suomen ilmastotoimet ja tavoitteet päätetään ja ohjataan kansallisella tasolla. Pariisin sopimuksen tavoitteet ja hallitusohjelman tavoite hiilineutraaliudesta vuoteen 2035 edellyttävät välittömiä toimia sekä hillinnän että sopeutumisen osalta.

Hallituksen esitys uudeksi ilmastolaiksi on määrä valmistua kesällä 2021. Ilmastolakiin sisällytetään myös kasvihuonekaasuja ilmakehästä poistavien nielujen vahvistamista koskeva tavoite. Kansallisen ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelman 2022 päivitys on käynnistynyt tietopohjan vahvistamisen osalta. Uuden kansallisen ilmasto- ja energiastrategian laatiminen sekä keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma KAISU:n valmistelu ovat käynnistyneet 2020 aikana.

Tieteen ja politiikan välistä vuorovaikutusta vahvistavat kansallisesti ilmastopaneeli, luontopaneeli ja kestävyyspaneeli. Saamelaisen ilmastoneuvoston perustaminen edistäisi saamelaisten perinteisen tiedon huomioonottamista ilmastopoliittikkaan liittyvässä päätöksenteossa. Ilmastopoliittikan oikeudenmukaisuuden turvaamiseksi on perustettu myös uusi ilmastopoliittikan pyöreä pöytä. Fossiilittoman liikenteen tiekartan työ on valmistunut syksyllä 2020 ja toimialakohtaiset tiekartat vähähiilisyteen kesällä 2020. EU:n ilmastorahoituksen määrä kasvaa esimerkiksi rakennerahaston ja oikeudenmukaisen siirtymän rahaston osalta.

Arktisen neuvoston työryhmät tuottavat tietoa arktisen alueen lämpenemisestä, biodiversiteetin tilasta sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksista lumeen, veteen, jäähän ja ikiroutaan, merten happamoitumiseen, ekosysteemeihin ja lajistoon maalla ja merellä. Sopeutumisen tueksi on tuotettu toimintasuunnitelmia ja muutoskestävyyden (resilienssi) vahvistamiseksi on laadittu puiteohjelma. Nämä tiedot ovat laajasti vaikuttavia sekä arktisen alueen että globaalien tason päätöksenteossa. Vuonna 2017 Arktinen neuvosto hyväksyi yhteisen vapaaehtoisen mustan hiilen päästövähennystavoitteen, jossa tavoitellaan päästöjen vähentämistä 25-33 prosentilla vuoteen 2025 mennessä. Arktisessa neuvostossa tehdään yhteistyötä myös muun muassa ympäristön saastumisen, maastopalojen ja merten roskaantumisen ehkäisemiseksi sekä jätehuollon parantamiseksi.

Barentsin euroarktisessa neuvostossa on laadittu ilmastonmuutoksen toimintaohjelma, jonka päivitys toteutetaan vuoden 2021 aikana. Ohjelman toimeenpano käynnistetään Suomen Barents puheenjohtajuuskaudella 2021-2023.

Ilmastonmuutoksen sekä muiden ihmisen aikaansaamien ympäristömuutosten ja muokkaamien elinympäristöjen vaikutukset luontoon ja sääolosuhteisiin ovat jo nähtävissä. Niillä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia yhteiskuntien elinolosuhteisiin ja elinkeinojen edellytyksiin. Ne lisäävät luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä kotoperäisten lajien katoamisen myötä ja mahdollistavat haitallisten vieraslajien elinympäristöjen laajenemisen ja leviämisen yhä pohjoisemmaksi. Arktisella alueella ilmastonmuutos on suurin luonnon monimuotoisuuden uhkatekijä. Lapissa suojelualueita on n. 30% pinta-alasta, mutta silti monet alueen ekosysteemeistä ovat uhattuina ilmastonmuutoksen ja alueiden käytön yhteisvaikutuksen vuoksi.

Luonto on itseisarvo, mutta se on myös keskeinen osa ilmastonmuutoksen hillintää ja sopeutumista, arktisen alueen elinvoimaisuutta ja ruokaturvaa. Luonto on myös terveyttä ja mielen hyvinvointia vahvistava tekijä. Suomen Lapista löytyy vain pieniä määriä ympäristömyrkyjä ilmasta, vedestä ja eliöistä. Arktisen alueen huolenaiheena ovat kuitenkin erityisesti kaukaa kulkeutuvat aineet, joiden riskejä ilmastonmuutos lisää. Myös paikallinen ympäristökuormitus on lisääntymässä taloudellisen toiminnan kasvun vuoksi. Maankäyttö vaikuttaa kestäväen kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen, luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen sekä ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen.

Arktisen alueen lämpeneminen lyhentää etenkin lumi- ja jääkautta ja tekee talviolosuhteista entistä vaikeammin ennakoitavia. Tämä vaikuttaa jo nyt poronhoidon edellytyksiin ja matkailuun. Talvista tulee vaihtelevampia ja vaikeampia ennustaa.

Ilmastonmuutoksen seurauksena sademäärät ovat lisääntyneet ja tämän vuoksi mm. tulvariskit kasvavat. Suhteellisesti muutos on suurempi talvella kuin kesällä, ja pohjoisessa se on hieman voimakkaampi kuin etelässä. Toisaalta kuivat kesät yleistyvät, josta on seurauksena metsäpalariskien kasvaminen myös arktisella alueella. Erityisesti suurten ja pitkäkestoisten palojen esiintymisen todennäköisyyden ennustetaan kasvavan. Laajat metsäpalot aiheuttavat inhimillisiä ja taloudellisia vahinkoja. Ne myös tuhoavat elinympäristöjä ja edistävät ilmastonmuutoksen kiihtymistä vapauttamalla kasvillisuuteen sitoutunutta hiiltä sekä lisäämällä mustan hiilen päästöjä. Metsäpalariskin kasvaminen tulevaisuudessa on tärkeää huomioida, kun kehitetään pelastustoimea arktisella alueella.

Toinen ilmastonmuutosta voimistava ilmiö on laajamittainen ikiroudan sulaminen, joka voi johtaa suuriin kasvihuonekaasujen päästöihin maaperästä. Jopa puolet maapallon maaperän hiilivarastosta on arktisen alueen maaperässä. Uusilla havaintojärjestelmillä voidaan parantaa ennusteiden tarkkuutta ja ongelmien hallintaa.

Tavoitetila Arktisen strategian 2021 toteuttamisen aikana

Ratkaisujen edelläkävijänä Suomi vahvistaa arktisen alueen vakautta, hyvinvointia ja arjen turvallisuutta. Ilmastonmuutoksen hillintä, investoinnit ilmastoviisaaseen infrastruktuuriin, arktisen tilannetietoisuuden vahvistaminen, kierto- ja biotalous, korkeamman arvonlisän tuotteet, luontokadon pysäyttäminen ja luontopohjaiset ratkaisut tuovat uusia työn ja toimeentulon mahdollisuuksia.

Vaikka päästöjen vähentämisessä onnistuttaisiinkin, arktisen alueen lämpeneminen etenee lähitulevaisuudessa. Siksi sopeutumistoimia pitää toteuttaa jo nyt.

Luontopohjaiset ratkaisut ovat tärkeä osa ilmastonmuutoksen hillintää ja sopeutumista sekä arktisen alueen elinvoimaisuutta, ympäristöön tukeutuvia elinkeinoja ja ruokaturvaa. Maata ja luonnonvaroja käytetään kestäväällä tavalla. Alueiden käytössä huomioidaan ilmastonmuutoksen ja taloudellisen toiminnan yhteisvaikutukset. Näitä vaikutuksia on ympäristöön ja paikallisiin asukkaisiin, luontaiselinkeinoihin sekä alkuperäiskansojen elinkeinoihin.

Lisääntyvän ihmistoiminnan ympäristöön kohdistuvien ja sosiaalisten haittojen ehkäiseminen on edellytys arktisen alueen kestäväälle tulevaisuudelle. Kansalaisten osallistumista vahvistetaan ja lisätään tietoa ja tietoisuutta ilmastonmuutoksen vaikutuksista.

Arktisella alueella on tärkeää tukea oikeudenmukaista siirtymää ja asukkaiden elinoloja muuttuvissa olosuhteissa. Oikeudenmukaisella siirtymällä tarkoitetaan, että päästövähennys- ja sopeutumistoimet toteutetaan sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisesti ja niin, että kaikki yhteiskunnan osat alueet ovat mukana.

Perustuslain mukainen saamelaiskulttuurin turva ja saamelaisten perinteinen tieto huomioidaan. Arktisen alueen väestö ja erityisesti alkuperäiskansat kokevat ensimmäisenä ilmastonmuutoksen ja sen vaikutukset elämään ja kulttuuriin. Saamelaisten perinteinen tieto otetaan mukaan osaksi arktisen alueen kehittämisen ja ilmastonmuutostyön tietopohjaa.

Kansainvälisten sopimusten, Arktisen neuvoston ja Barentsin euroarktisen neuvoston yhteistyön sekä EU:n politiikkaohjelmien avulla tuetaan arktisen alueen ilmastonmuutoksen, luonnon monimuotoisuuden turvaamisen ja muiden ympäristökysymysten ratkaisemista. Suomi tukee Pariisin ilmastopöytäkirjan toteutumista osana EU:n tavoitetta olla ensimmäinen ilmastoneutraali maanosa vuoteen 2050 mennessä ja sekä hallituksen ”Suomesta hiilineutraali vuonna 2035” -tavoitteen kautta.

YK:n merioikeusyleissopimuksen alaisuudessa neuvoteltava sopimus kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisten merialueiden biodiversiteetin suojelusta ja kestävästä käytöstä (nk. BBNJ-sopimus) merkitsee YK-sääntelyn lisääntymistä myös Jäämerellä. Suomen tavoitteena on, että tulevan sopimuksen toimeenpanossa Arktinen neuvosto on keskeinen toimija ja että sopimuksella voidaan tehostaa Pohjoisen jäämeren suojelua.

Suomi jatkaa keskisen Pohjoisen jäämeren kalastussopimuksen toimeenpanon seurantaan. Sopimuksella estetään sääntelemätön kaupallinen kalastus keskisen Pohjoisen jäämeren aavan meren alueilla.

EU:n ohjelmista keskeisiä ovat Vihreän kehityksen ohjelma sekä siihen liittyvä investointiohjelma ja oikeudenmukaisen siirtymän mekanismi, COVID-19-pandemian seurauksiin suunnattu elpymispaketti, EU:n uusi arktinen strategia sekä tutkimusohjelmat. Suomen tavoitteena on lisäksi, että EU osallistuu Arktisen neuvoston toimintaan ja erityisesti sen työryhmiin ja projektien toteuttamiseen.

Strategiset toimenpiteet

- Vahvistetaan Suomen edelläkävijän roolia ilmastonmuutoksen hillinnässä ja fossiilisten polttoaineista luopumisessa kehittämällä hajautettua uusiutuvaa energiantuotantoa, ilmastoviisasta infrastruktuuria ja rakentamista, kierto- ja biotaloutta, resurssitehokkuutta

sekä laajentamalla hiilineutraalien kuntien verkostoa huomioiden arktisen ja harvaanasuttujen alueiden olosuhteet ja vaikutukset.

- Edistetään sosiaalisesti oikeudenmukaista siirtymää hiilineutraaliuteen ja hyödynnetään siihen tarkoitettuja tukia, erityisesti oikeudenmukaisen siirtymän rahastoa ja Suomen kestävä kasvun ohjelmaa.
- Tuetaan kansainvälistä ja arktisen alueen yhteistyötä sekä EU:n toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi mukaan lukien mustan hiilen päästöjen vähentäminen, sopeutumisen vahvistaminen sekä ympäristön suojeleminen.
- Parannetaan toimintavalmiutta sopeutumiseen ja vahvistetaan ilmatoriskien hallintaa lisäämällä arktisen alueen muutoksiin, riskeihin, kustannuksiin ja hyötyyn liittyviä tietoja sekä tietojen hyödyntämistä mm. pohjoisten alueiden infrastruktuurin ylläpidossa ja kehittämisessä. Vahvistetaan varautumista lisääntyviin tulvariskeihin.
- Edistetään arktista ruokaturvaa muuttuvassa ilmastossa turvaamalla paikallisten elinkeinojen jatkuminen, erityisesti poronhoidon sekä muiden perinteisten elinkeinojen jatkuminen. Ehdotusta saamelaisen ilmastonmuutoksen sopeutusohjelman laatimisesta selvitetään osana ilmastolakia ja kansallisen sopeutusohjelman päivittämisprosessia.
- Tuetaan luontokadon pysäyttämistoimia ja luontopohjaisten ratkaisujen käyttöönottoa tehostamalla ilmastonmuutoksen vuoksi uhanalaistuvien arktisten lajien ja luontotyyppien suojelua sekä vahvistamalla heikentyneiden ekosysteemien kunnostusta ja ennallistamista.
- Jatketaan ja kehitetään luonnonvarojen ja suojelualueiden hoidon ja käytön yhteistyömekanismeja yhdessä saamelaisen kanssa YK:n biodiversiteettisopimuksen Akwé:Kon toimintamalliin perustuvien ohjeiden mukaisesti.
- Edistetään kansainvälistä yhteistyötä kattavan meriensuojelualueverkoston perustamiseksi Jäämerelle sekä meriroskien torjumiseksi. Arktisen merenhoidon kehittämistä toteutetaan ekosysteemiperusteisella lähestymistavalla hyödyntäen Itämeri-yhteistyössä saatuja kokemuksia.
- Hallitaan arktisella alueella vakiintuneita vieraslajeja tehokkaasti ja torjutaan uusien haitallisten vieraslajien leviämistä arktiselle alueelle sekä lisätään tietoa vieraslajeista. Parannetaan tiedonsaantia toteuttamalla kansainvälinen arktiset alueet kattava vieraslajiportaali samalla vahvistaen myös toimintatapoihin liittyvää osaamista ja kapasiteettia.
- Tuetaan kestäviä maankäyttöratkaisuja ja luonnonvarojen käytön kestävyyttä ilmaston muuttuessa kehittämällä ilmastonmuutoksen vaikutusten ja ympäristövaikutusten arviointeja mm. Arktisen ympäristövaikutusten arviointi –raportin suositusten mukaisesti.
- Vahvistetaan luonnonvaraelinkeinojen (metsä-, maa-, kala- ja riistatalous sekä poronhoito) varautumista tuhoriskeihin sekä niiden seurannan kehittämistä, kuten metsäpalojen sekä tautien ja tuholaisen seuranta- ja ennakkovaroitusjärjestelmät.
- Lisätään tietoa ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja ympäristömuutoksista sekä päästövähennyskeinoista ja hiilinieluista hyödyntämällä erityisesti kansallisia tietopalveluita.
- Perustetaan saamelainen ilmastoneuvosto vahvistamaan saamelaisen perinteisen tiedon tunnistamista ja mukaan ottamista osaksi päätöksiä tukevaa tiedontuotantoa.
- Edistetään rajavesiyhteistyötä Ruotsin, Norjan ja Venäjän kanssa tavalla, joka parantaa vesiympäristön laatua ja mahdollistaa vesistöjen kestävä käytön myös muuttuvissa ilmasto-olosuhteissa sekä turvaa luonnon monimuotoisuuden.

Valtioneuvoston kanslia

Painopistealue toimeenpanee seuraavia kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030n tavoitteita ja alatavoitteita:

PAINOPISTEALUE 2.1: Asukkaat, hyvinvoinnin edistäminen

Tilannekuva Arktisen strategian 2021 laatimishetkellä

Koko arktisella alueella on noin neljä miljoonaa asukasta, joista alkuperäiskansoihin kuuluvia on noin kymmenen prosenttia. Suomen sisäisessä kontekstissa arktinen alue tarkoittaa etenkin Lappia, joka kattaa 30 prosenttia Suomen pinta-alasta. Siellä asuu kolme prosenttia maan väestöstä (noin 180 000 asukasta). Maakunnan väestökehitys on pitkään ollut laskeva. Lapin pohjoisosan kunnat ovat saamelaisien kotiseutualueita. Äidinkielenään saamea puhuvia on alle prosentti Lapin koko väestöstä, mutta kaikilla saamelaisilla saame ei ole äidinkieli.

Ikärakenteen muutos vaikuttaa hyvin olennaisesti pohjoisen alueen palveluiden ja elinkeinon tulevaisuuteen. Tähän liittyy myös sukupuolijaon vinoutuminen esimerkiksi naisten alueelta poismuuton kautta.

Monipuolinen elinkeinorakenne ja hyvät pysyväisluonteiset työllistymismahdollisuudet ovat lähtökohtainen edellytys arktisen alueen asukkaiden hyvinvoinnille. Vuonna 2020 levinnyt COVID-19-pandemia on odottamatta nostanut suuresti etenkin matkailusta riippuvaisten palvelualojen työttömyyttä, mikä puolestaan aiheuttaa yksilö- ja yhteisötasolla tunteita taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia. Toisaalta COVID-19-pandemian muuttama suhtautuminen etätöihin ja elinympäristöön saattaa myös kääntää muuttoliikettä. Pohjoisen erityisolosuhteissa on tärkeää huomioida työterveys- ja työturvallisuuskysymykset niin paikallisten työntekijöiden kuin muualta tulevan kausityövoiman osalta.

Tasapuoliset koulutusmahdollisuudet syrjäisillä alueilla niin perus- kuin toisella asteella ovat keskeisessä asemassa kestävä kehityksen luomisessa ja arktisten yhteisöjen kestävyyden rakentamisessa. Hyvän perusopetuksen tasavertainen saatavuus avaa ovet toiselle asteelle ja korkeakouluihin sekä paikan löytämiseen työelämässä. Se vähentää syrjäytymisvaaraa ja sen negatiivisia seurauksia. Lisäksi toisen asteen koulutuksen riittävä saavutettavuus on tärkeää ottaen huomioon myös laajentuva oppivelvollisuus sekä syrjäytymisen ehkäisy.

Etäopetuksen mahdollistaminen kaikilla koulutusasteilla on arktisen alueen elinvoimaisuuden kannalta tärkeää. Tämä koskee kaikkia alueen asukkaita. Saamenkielisen opetuksen järjestämisen kannalta se liittyy erityisesti saamelaisiin kotiseutualueella ja sen ulkopuolella.

Arktisella alueella on tunnistettu erityinen tarve etä- ja muiden digitaalisten palveluiden kehittämiseen. Digitaalisten terveys-, sosiaali- ja muiden hyvinvointipalveluiden merkitys korostuu pitkien välimatkojen ja terveydenhuoltohenkilöstön saatavuuden takia. Edellytyksenä toimiville digitaalisille palveluille on toimiva tekninen infrastruktuuri. Toimivat digitaaliset palvelut pyritään järjestämään, mukaan lukien saamenkieliset palvelut.

Mielenterveysongelmat ja itsemurhat ovat merkittävä kansanterveysongelma etenkin arktisen alueen alkuperäiskansojen keskuudessa. Nopeat yhteiskunnalliset muutokset arktisella alueella ovat voineet aiheuttaa suuria haasteita niin yksilöille kuin yhteisöille, jotka ovat joutuneet kerta toisensa jälkeen sopeutumaan uuteen todellisuuteen.

Arktisella alueella mielen hyvinvointiin kohdistuu myös muita merkittäviä stressitekijöitä. Ilmastonmuutos vaikeuttaa perinteisten elinkeinon, kuten porotalouden harjoittamista.

Taloudelliset aktiviteetit arktisella alueella ovat lisääntyneet, mikä on osaltaan heikentänyt mahdollisuuksia perinteiseen elinkeinojen ja kulttuurin harjoittamiseen. Alkuperäiskansat kokevat myös edelleen syrjintää ja heidän mahdollisuutensa saada yhteiskunnan palveluita omalla kielellään ovat vajavaisia. Lisäksi haasteita aiheutuu muun muassa perinteisen ja modernin kulttuurin yhteentörmäyksistä etenkin nuorten keskuudessa.

Arktisen alueen kulttuurinen monimuotoisuus on ainutlaatuista. Kulttuurin alalla tehtävä yhteistyö lisää keskinäistä ymmärrystä ja kunnioitusta ja vahvistaa alueen kaikkien asukkaiden identiteettiä.

Terveysturvallisuuden merkitys korostuu arktisella alueella. terveysturvallisuudella tarkoitetaan terveysuhkien ennaltaehkäisyä ja etenkin tartuntatauteihin ja ympäristöuhkiin varautumista. Olennaista ovat kansanterveystoimet, vahvat terveysjärjestelmät ja saavutettavat terveyspalvelut. terveysturvallisuusuuhkiin varautuminen edellyttää laajaa eri sektoreiden yhteistyötä niin koko yhteiskunnan tasolla kuin paikallisesti.

Valtaosa uusista taudinaiheuttajista on eläinperäisiä. Ilmastonmuutos vaikuttaa taudinaiheuttajien ja niitä välittävien eläinten ja ympäristöjen esiintyvyyteen alueella. Ihmisten alati laajeneva toiminta voi lisätä yhteyksiä tartunnan saaneisiin eläimiin. Myös ikiroudan sulaminen voi lisätä tautiriskejä.

Yhteinen terveys (One Health) -lähestymistavassa korostetaan ihmisen, eläinten ja ympäristön yhteistä terveyttä, keskinäistä vuorovaikutusta sekä poikkihallinnollisen yhteistyön merkitystä terveysuhkien ennaltaehkäisyssä ja torjumisessa. Holistisen näkökulman kautta esiin nousee muun muassa paikallisten yhteisöjen osallisuus itseään koskevissa terveys- ja hyvinvointikysymyksissä, perinteisen tiedon huomioonottaminen ja mielenterveyden edistäminen. Arktisessa neuvostossa on tehty pitkään työtä lähestymistavan edistämiseksi ja Suomi on työssä aktiivisesti mukana. Myös COVID-19-pandemia on osoittanut tämän näkökulman tarpeellisuuden.

Tavoitetila Arktisen strategian 2021 toteuttamisen aikana

Suomen lähtökohtana on arktisen alueen asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen ja osallistaminen hyvinvointitalouden määrittelemänä toimintana, jossa otetaan huomioon kestävän kehityksen kolmen ulottuvuuden eli sosiaalisen ja kulttuurillisen, taloudellisen ja ympäristön kestävyuden tasapaino.

Terveys-, sosiaali- ja muut hyvinvointipalvelut ovat Suomen arktisella alueella saavutettavia ja yhdenvertaisesti saatavilla sukupuolesta, iästä, asuinpaikasta, äidinkielestä, vammaisuudesta tai muusta henkilöön liittyvästä tekijästä riippumatta.

Digitaaliset sosiaali- ja terveyspalvelut ovat käytettävyydeltään tarkoituksenmukaisia sekä kansalaisille että ammattihenkilöille. Itse- ja omahoidon sekä ennaltaehkäisevät palvelut ovat kehittyneitä. Kansalaisten omat terveys- ja hyvinvointitiedot ovat heidän saatavillaan digitaalisissa ja liikkuvissa terveyspalveluissa. Digitalisaation mahdollisuudet huomioidaan myös etäopetuksessa ja koulutuksessa.

Palvelujen kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota kulttuurisensitiivisiin, kielen ja kulttuurin mukaisiin mielen hyvinvointia edistäviin ja itsemurhia ehkäiseviin palveluihin.

Taiteen ja kulttuurin merkitys alueen elinvoimaisuudelle tunnustetaan ja sisällytetään osaksi arktisen alueen alueellista, sosiaalista ja taloudellista kehitystä. Nuoret ja tulevaisuuden päätöksentekijät ovat arktiselle alueelle elintärkeitä. Alueet kilpailevat myös keskenään nuoremman polven luovasta työvoimasta. Nuorten osallistumiseen ja vaikuttamiseen sekä verkottumiseen arktisella alueella yli valtiorajojen kiinnitetään erityistä huomiota.

Alueen kulttuurista monimuotoisuutta, mukaan lukien alkuperäiskansojen kulttuurit, vahvistetaan avoimen vuorovaikutuksen avulla eri kulttuuritaustoista tulevien kesken. Erityistä huomiota kiinnitetään rajat ylittäviin kumppanuuksiin kulttuurin ja luovien alojen välillä sekä elinkeinoelämän ja tutkimuksen välillä. Pohjoisen alueen rajat ylittävää kuntatason yhteistyötä sekä kansalaisten välistä vuorovaikutusta tuetaan.

Asukkaat voivat osallistua alueen päätöksentekoon tasa-arvoisesti ja arktisilla alueilla vahvistetaan hyvän elämän mahdollisuuksia kaikille. Tuetaan alueen asukkaiden huomioimista Arktisen neuvoston työssä. Arktisten yhteisöjen hyvinvointia ja elinvoimaisuutta edistetään huomioimalla sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus kaikessa toiminnassa. Sukupuolittain analysoidun tiedon ja tutkimuksen edistäminen ja hyödyntäminen ovat avainasemassa. Kansalaisjärjestöjen kautta saadaan tärkeitä näkemyksiä, jotta heikoimmassa asemassa olevia ja vähemmistöjä ei unohdeta.

Työterveyden ja -turvallisuuden alalla työn muutokseen sopeutumista ja digitalisaation myönteisten vaikutusten käyttöönottoa edistetään ja tarjotaan tukea huomioiden arktisen alueen, sen väestön ja alkuperäiskansojen erityispiirteet.

Suomi on edelläkävijä terveysturvallisuuden edistämässä niin kansallisesti kuin kansainvälisesti.

Strategiset toimenpiteet

- Vaikutetaan siihen, että arktisen alueen asukkaiden sekä alueellisten toimijoiden osallistuminen kansainväliseen arktiseen yhteistyöhön ja Suomen arktisen politiikan valmisteluun vahvistuu.
- Sovelletaan hyvinvointitalouden lähestymistapaa arktisen alueen asukkaiden hyvinvoinnin edistämässä.
- Vahvistetaan arktisen alueen peruspalveluita ja kansanterveystoimia sekä poikkisektoraalista yhteistyötä tukemalla kuntien yhteistyötä pohjoisella alueella yli rajojen palveluiden tarjoamisessa palveluiden saavutettavuuden turvaamiseksi.
- Tuetaan aktiivisesti digitaalisten palvelumallien kehitystä ja etälääketieteen ratkaisuja; parannetaan ammattihenkilöiden osaamista digitalisaation hyödyntämisessä ja etälääketieteessä, sekä varmistetaan kansalaisille tarvittava digituki palveluiden käytössä.
- Vahvistetaan digitaalisin ja muilla keinoin sekä perus- että toisen asteen koulutuksen alueellista yhdenvertaisuutta mahdollistaen samalla monipuoliset koulutuspolut myös harvaan asutuilla alueilla.
- Edistetään Suomen kansallisen mielenterveysstrategian 2020-2030 mukaisia toimia. Kehitetään kulttuurisensitiivisiä, kielen ja kulttuurin mukaisia toimia mielen hyvinvoinnin edistämiseksi ja itsemurhien vähentämiseksi. Vahvistetaan ammattilaisten poikkihallinnollisia valmiuksia sekä helpotetaan matalan kynnyksen avun saamista ja palveluja. Kiinnitetään erityistä huomiota saamenkielisten digitaalisten palveluiden parantamiseen.

- Huomioidaan taiteen ja kulttuurin merkitys arktisen alueen elinvoimalle ja sisällytetään se osaksi alueen alueellisen, sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen toimia.
- Huomioidaan sukupuolten tasa-arvo kaikessa arktisessa yhteistyössä: valtavirtaistetaan sukupuolten tasa-arvon näkökulmia ja edistetään tasa-arvoa tarvittaessa erityistoimin; vahvistetaan arktisten toimijoiden tasa-arvo-osaamista ja lisätään sukupuolittain analysoidun tiedon käyttöä arktisen yhteistyön eri teemoissa.
- Tuetaan uusia työllistymismahdollisuuksia ja yrittäjyyttä etenkin digitaalisuutta hyödyntäen.
- Kehitetään työkaluja arktisen työelämän murroksen hallintaan ja vahvistetaan työpaikkojen kykyä huolehtia työterveydestä ja -turvallisuudesta.
- Kehitetään terveysturvallisuushkien poikkisektoraalista seuranta, varautumista ja vastetta jatkuvasti sekä kansallisesti että kansainvälisesti.
- Vahvistetaan Yhteinen terveys (One Health) -lähestymistavan suomalaista osaamista ja kansainvälistä yhteistyötä.

Painopistealue toimeenpanee seuraavia kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030n tavoitteita ja alatavoitteita:

PAINOPISTEALUE 2.2: Aukkaat, alkuperäiskansa saamelaisten oikeudet

Saamelaiset Suomessa: Tilannekuva Arktisen strategian 2021 laatimishetkellä

Saamelaiset ovat Euroopan Unionin ainoa alkuperäiskansa. Alkuperäiskansana saamelaisilla on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten perinteinen asuma-alue, Saamenmaa, ulottuu Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän valtioiden alueille. Kaikkiaan saamelaisia on 75 000-100 000. Alkuperäiskansojen on arvioitu muodostavan noin 10 prosenttia arktisen alueen kokonaisväkiluvusta, jakautuen yli 40 eri kansaan.

Suomessa saamelaisten kotiseutualue sijaitsee Ylä-Lapissa Enontekiön, Utsjoen ja Inarin kuntien alueella ja Sodankylän kunnan pohjoisosassa. Saamelaiset ovat Lapin maakunnassa vähemmistö. Suomessa asuvista noin 10 000 saamelaisesta yli 60 prosenttia asuu kotiseutualueen ulkopuolella. Saamen kieliä on yhdeksän, joista Suomessa puhutaan inarinsaamea, koltansaamea ja pohjoissaamea. Suomen saamelaisilla on ollut vuodesta 1996 lähtien kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva perustuslain mukainen itsehallinto, jota varten saamelaiset valitsevat keskuudestaan Saamelaiskäräjät.

Saamelaisten perinteiset elinkeinot poronhoito, kalastus, metsästys ja saamen käsityö eli duodji ovat vahvasti riippuvaisia luonnosta. Perinteiset elinkeinot ovat keskeinen osa saamelaista kulttuuria ja elämäntapaa ja ne ovat tärkeitä saamen kielten käyttöympäristöjä. Saamelaiskulttuurilla on vahva yhteys perinteisten asuma-alueiden maahan ja veteen. Alkuperäiskansoilla on myös perinteistä tietoa, jota siirretään sukupolvelta toiselle.

Koska saamelaiset ovat kansa neljässä maassa, rajat ylittävä yhteistyö ja rajaesteiden poistaminen erityisesti Ruotsin ja Norjan kanssa ovat olennaisia kysymyksiä. Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palveluiden saatavuus on ollut puutteellista. Taustalla on muun muassa henkilöstön saatavuuteen liittyviä kysymyksiä. Rajat ylittävä yhteistyö on tärkeä keino palveluiden vahvistamiseksi ja kehittämiseksi.

Suomessa puhutut saamen kielet ovat uhanalaisia. Pohjoissaamen kielialue ulottuu myös Ruotsin ja Norjan alueelle, ja kaikkiaan sillä on noin 20 000-25 000 puhujaa. Inarinsaamea ja koltansaamea puhutaan lähinnä vain Suomessa. Kumpaakin kieltä puhuvia on vain noin 300 henkilöä.

Tarvitaan monipuolisia toimia, jotta kielten elinvoimaa voidaan vahvistaa. Kielipesillä on ollut suuri merkitys pienten saamen kielten elvytyksessä, samoin kuin saamen kielten yliopisto-opetuksella. Kouluopetuksella on myös keskeinen merkitys. Saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisillä lapsilla on oikeus pääosin saamenkieliseen opetukseen. Kouluopetuksen kannalta erityisenä haasteena on, että suurin osa saamelaislapsista asuu nykyään kotiseutualueen ulkopuolella.

Kotiseutualueen ulkopuolella kouluissa tarjotaan saamen kielten opetusta, jota sitäkin ei toteuteta kaikissa kunnissa. Saamenkielisen opetuksen ja saamenkielen opetuksen mahdollisuuksia ja tasoa ylläpidetään esiopetuksessa, perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen toiminnan kautta turvataan saamelaisalueella ammatillinen koulutusmahdollisuus omalla äidinkielellä.

Kansainvälinen yhteistyö Arktisessa neuvostossa tarjoaa keskeisen kehikon alkuperäiskansojen kanssa harjoitettavalle arktiselle yhteistyölle. Alkuperäiskansoja edustavat järjestöt, kuten Saamelaisneuvosto, ovat Arktisen neuvoston pysyviä jäseniä ja osallistuvat valtioiden edustajien kanssa päätöksentekoon saman pöydän ääressä. Tämä on kansainvälisessä katsonnassa ainutlaatuinen piirre. Barents-yhteistyössä alkuperäiskansat ovat mukana työryhmän kautta.

Vapaan, tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaatteen (ns. FPIC-periaate) mukaisesti valtion tulee neuvotella vilpittömässä mielessä ja toimia yhteistyössä alkuperäiskansojen kanssa ennen toimia, jotka voivat vaikuttaa alkuperäiskansoihin. Tavoitteena on yhteisymmärrykseen pääseminen. Oleellista on myös vaikutusten arviointi. Valtion on otettava samanaikaisesti tapahtuva eri viranomaisten toiminta kokonaisvaltaisesti huomioon, jotta nähdään sen vaikutus kulttuurin harjoittamisen mahdollisuuksiin.

Alkuperäiskansat ovat kokeneet ja edelleen kokevat rasismia ja syrjintää, myös valtioiden ja viranomaisten taholta. Suomen hallitus on yhteistyössä Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen kanssa valmistelemaan saamelaisten totuus- ja sovintokomission perustamista. Norjassa on jo perustettu totuus- ja sovintokomissio käsittelemään saamelaisiin kohdistuneita oikeudenloukkauksia. Ruotsissa asettamista valmistellaan. Komissioiden työ ja niiden tulokset ovat mahdollisuus koko alueelle käsitellä historian tapahtumia ja oppia niistä.

Arktisen alueen alueellista, sosiaalista ja taloudellista kehitystä tukee erityisen huomion kiinnittäminen alkuperäiskansojen perinnetiedon ja perinteisten kulttuuri-ilmausten suojaan henkisenä pääomana (aineettomat oikeudet, IP – Intellectual Property). Suomi on panostanut saamelaisten henkisen omaisuuden suojaa koskevien kysymysten tutkimukseen sekä kansainvälisesti että kansallisesti yhdessä Saamelaiskäräjien kanssa.

Tavoitetila Arktisen strategian 2021 toteuttamisen aikana

Suomi haluaa edelleen parantaa alkuperäiskansojen osallistumismahdollisuuksia arktisessa yhteistyössä, mukaan lukien Barents-yhteistyö. Saamelaisten osallistuminen Suomen arktiseen yhteistyöhön ja arktiseen politiikkaan on tärkeä osa kokonaisuutta.

Rajaesteitä puretaan ja rajayhteistyötä vahvistetaan muun muassa saamenkielisten palveluiden parantamiseksi.

Totuus- ja sovintoprosessi auttaa käsittelemään menneisyyden tapahtumia ja luomaan sovintoa sekä luottamusta alkuperäiskansa saamelaisten ja Suomen valtion välillä. Psykososiaalista tukea tulee olla tarjolla koko prosessin ajan ja myös sen jälkeen. Kolmessa maassa toteutettavat prosessit vaikuttavat myös rajojen yli.

Saamenkielinen opetus ja saamen kielten opetus kehittyvät ja tukevat saamelaisten mahdollisuutta oppia, ylläpitää ja kehittää omia kieliään ja kulttuuriaan.

Alkuperäiskansojen itse ilmaisemaa kulttuuria arvostetaan ja sitä suojataan tarvittaessa aineettomilla oikeuksilla. Alkuperäiskansojen taiteilijat voivat luoda uniikkeja kulttuurituotteita ja -palveluita ja tarjota niitä erilaisia digitaalisia välineitä hyödyntämällä.

Jatketaan kansallisia toimia saamelaisten henkisen omaisuuden suojaa koskevissa kysymyksissä ja tutkimuksessa yhdessä Saamelaiskäräjien kanssa.

Strategiset toimenpiteet

- Vaikutetaan siihen, että alkuperäiskansojen osallistumismahdollisuudet kansainvälisessä arktisessa yhteistyössä tehostuvat edelleen.
- Vahvistetaan saamelaisten osallistumista Suomen arktisen politiikan toimeenpanossa. Kehitetään menetelmiä, joilla arvioidaan arktisen politiikan ja eri toimenpiteiden vaikutuksia saamelaisten mahdollisuuksiin ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.
- Jatketaan työtä rajaesteiden poistamiseksi ja rajayhteistyön vahvistamiseksi erityisesti liittyen saamenkielisten palveluiden, mukaan lukien koulu yhteistyö saamelaisalueella, turvaamiseen ja kehittämiseen.
- Jatketaan saamelaisten totuus- ja sovintoprosessia Suomessa tarjoamalla saamelaisten totuus- ja sovintokomissiolle hyvät toimintaedellytykset ja käsittelemällä sen työn päätteeksi antamat toimenpide-ehdotukset niiden merkityksen tunnustavalla tavalla. Vahvistetaan vuoropuhelua Suomen, Ruotsin ja Norjan totuus- ja sovintoprosessien välillä ja pyritään yhteistyöhön myös tulevien toimenpide-ehdotusten käsittelyssä.
- Vahvistetaan saamenkielistä ja saamen kielten opetusta sekä kielipesätoimintaa.
- Vahvistetaan alkuperäiskansojen kansainvälisiä kumppanuuksia perinteisten kulttuuri-ilmausten ja perinnetiedon suojelemiseksi.

Painopistealue toimeenpanee seuraavia kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030n tavoitteita ja alatavoitteita:

PAINOPISTEALUE 3.1: Osaaminen, elinkeinot

Tilannekuva Arktisen strategian 2021 laatimishetkellä

Arktista osaamista on laajasti eri puolilla Suomea. Arktiseen osaamiseen ja elinkeinotoimintaan liittyy esimerkiksi meriteollisuus, matkailu, kierto- ja biotalous, metsätalous, terveysteknologia, rakentaminen, kestävä kaivostoiminta, ympäristö- ja energiatehokkuus sekä kalateollisuus, unohtamatta saamelaisien perinteisiä elinkeinoja. Olennaista on tunnistaa uudet tarpeet ja aktiivisesti tarjota niihin toimivia ratkaisuja.

Suomen elinkeinoelämän intressit liittyvät koko Suomen, Pohjois-Suomen sekä koko arktisen alueen mahdollisuuksiin, erityisesti Suomen lähialueilla mutta myös laajemmin. Näin ollen alueen kehitystä tulee tarkastella osana laajempaa taloudellisen kehityksen ja tutkimus-, kehitys ja innovaatiotoiminnan kontekstia. Kiertotalous ja muut kestävästi toteutetut taloudellisen toiminnan muodot voivat luoda kokonaan uusia liiketoiminnallisia mahdollisuuksia.

Ilmastonmuutoksen paradoksi on, että arktisen alueen lämpeneminen tekee siitä samalla paremmin saavutettavan, mikä puolestaan lisää taloudellista kiinnostusta myös arktisen alueen ulkopuolisissa maissa ja yrityksissä. Arktisen alueen luonto on erityisen haavoittuvaista. Suomi voi kestävää taloudellista toimintaa korostamalla ja edistämällä osoittaa, että taloudellinen hyvinvointi, elinkeinoelämän kehittäminen ja ympäristönsuojelu tukevat toisiaan. Lisääntyvän ihmistoiminnan ympäristöön kohdistuvien ja sosiaalisten haittojen hillintä on arktisen alueen kestävä tulevaisuuden edellytys.

Suomalainen elinkeinoelämä pystyy tarjoamaan arktisen alueen kestävä kehitystä tukevia ratkaisuja. Pitkä kokemus ja osaaminen toimimisesta kylmissä olosuhteissa sekä ymmärrys arktisen alueen olosuhteista tekevät suomalaisesta elinkeinoelämästä luontevan kumppanin arktisen alueen talouden kehittämisessä. Uudet toimintatavat ja teknologinen osaaminen mahdollistavat kestävyuden huomioimisen kaikissa toiminnoissa.

Selkeisiin, lyhyen aikavälin, vientimahdollisuuksiin tarttumisen lisäksi tulee tukea ja vaikuttaa myös arktisen alueen pidemmän aikavälin taloudelliseen kehitykseen. Kestävä kehitystä korostava toimintatapa vahvistaa innovaatiomyönteisen markkinan syntyä arktiselle alueelle. Tämä markkina houkuttelee alueelle uusia yrityksiä, toimijoita ja investointeja.

Talouden monipuolistamisen tavoite ja kestävä liiketoiminnan vaatimus korostavat tarvetta lisätä yritysten aikaansaamaa palveluiden ja tuotteiden arvonlisää. Samalla verkostoihin muodostuu myös osaamista, jota voidaan myydä korkean arvonlisän palveluina ympäri maailmaa. Arvoketjujen ymmärtäminen, uusien teknologioiden mahdollisuuksien tunnistaminen ja alkuperäiskansojen perinteisten elinkeinojen huomioiminen ovat osa tätä työtä.

Työpaikkojen luominen ja arktisen alueen talouden vahvistaminen hyötyvät siitä, että monipuolisen osaamisen omaava työvoimaa on tarjolla. Suomella on arktiseen kontekstiin sopivaa osaamista ja näissä olosuhteissa toimivia ratkaisuja. Osaamista on tuotava määrätietoisesti esille sekä tuettava kysynnän ja tarjonnan parempaa kohtaamista. Myös työperäistä maahanmuuttoa sekä uuden paikkariippumattoman työnteon mahdollisuuksia on edistettävä pohjoisten alueiden elinvoiman tueksi.

Digitalisaation edistäminen tukee laajasti kiertotalouden ja uudistuvan elinkeinoelämän tarpeita sekä mahdollistaa uutta liiketoimintaa ja yrittäjyyttä. Digitalisaation mahdollisuudet on otettava huomioon laaja-alaisesti myös kaikissa harvaanasutun alueen palveluissa. Suomi korostaa myös satelliittipalveluiden tärkeyttä ja eurooppalaisen avaruusinfrastruktuurin merkitystä arktiselle alueelle erityisesti tietoliikenteen, ilmastonmuutoksen ja ympäristön seurannan sekä arktisen liikenteen kannalta.

Taloudellisen kiinnostuksen kasvaessa aluetta kohtaan myös kilpailu lisääntyy. Entistä useampi maa ja yritys pyrkivät olemaan mukana arktisen alueen taloudellisten mahdollisuuksien hyödyntämisessä. Uudet avautuvat merireitit ja niiden hyödyntämiseen liittyvät investoinnit lisäävät kysyntää uusista teknologioista.

Arktisen meriteollisuuden ratkaisuihin suomalaisilla on pitkät perinteet. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat alusten suunnittelun, rakentamisen ja komponenttituotannon lisäksi erilaiset arktisiin olosuhteisiin suunnitellut rakenteet. Osaamiselle on kasvavaa tarvetta esimerkiksi arktisten tuulipuistojen ja satamien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Suomessa on osaamista, joka luo edelläkävijyyttä autonomisen meriliikenteen kehittämisessä.

Vuonna 2020 levinnyt COVID-19-pandemia on lyhyellä aikavälillä romahduttanut kansainvälisen matkailun. Pandemioiden ohella kansainväliset poliittiset, taloudelliset tai ympäristökriisit voivat jatkossakin aiheuttaa matkailun kannalta merkittäviä häiriöitä. Kestävän kehityksen mukaiset, yksilölliset matkailupalvelut ovat kestävämpiä kohtaamaan muutoksia kuin massamatkailuun suuntautuneet palvelut. Oleellista on myös kyky joustavasti muuttaa palveluita, mikäli olosuhteet niin vaativat.

Tavoitetila Arktisen strategian 2021 toteuttamisen aikana

Myös arktisella alueella pyritään varmistamaan, että kaikessa taloudellisessa toiminnassa huomioidaan kestävä kehityksen mukaiset periaatteet. Se näkyy kasvavissa määrin myös sijoittajien toimissa ja kuluttajien päätöksissä. Tämä avaa mahdollisuuksia uusille korkean teknologian tuotteille ja osaajille. Arktisen liiketoiminnan edistäminen edellyttää systeemistä lähestymistapaa ja ennakoitua. Arktisen alueen talouden kehittämisessä tulee huomioida myös luonnon kantokyky, ilmaston suojeleminen ja alkuperäiskansojen oikeuksien kunnioittaminen.

Kestävän kehityksen mukaisten mahdollisuuksien tunnistaminen edellyttää ymmärrystä ilmastonmuutoksen vaikutuksista toimialoille ja koko arktiseen talouteen. Ymmärtämällä muutoksen mekanismit koko arvo- ja toimittajaketjuissa on mahdollista arvioida markkinoiden ja talouden rakenteen muutostarvetta ja vahvistaa suuntaa kohti kestävämpää rakennetta. Ilmastonmuutoksen hillintä ja kestävä kehityksen vaatimukset nostavat esiin uusia aloja, toimintatapoja ja teknologioita, kuten kierto- ja biotaloutta.

Arktisella alueella kestävä kehitys ja toimintatapoja edistetään, sääntelyn keinojen rinnalla ja ohella, myös käytännön tasolla kehittämällä, demonstroimalla ja tarjoamalla uusia tuotteita ja palveluita. Samalla luodaan kysyntää uusille korkean arvonlisän tuotteille ja palveluille, vahvistetaan arktista innovaatiomyönteistä markkinaa sekä monipuolistetaan arktisen alueen elinkeinorakennetta.

On myös tarpeellista yhä paremmin tunnistaa erilaisen toiminnan vaikutuksia saamelaiskulttuuriin ja saamelaisten oikeuksiin, jotta ristiriitojen syntymistä voidaan ennaltaehkäistä ja haitallisia vaikutuksia

lieventää. Saamelaisalueella erityistä huomiota tulee kiinnittää maankäyttöön liittyvien mahdollisten intressiristiriitojen tunnistamiseen.

Talouden verkostot, klusterit ja liiketoiminta- ja innovaatioekosysteemit ovat keskeisessä asemassa eri toimialojen ja yritysten arvonlisän kasvattamisessa. Niissä yhdistyy ja syntyy uutta osaamista, joka mahdollistaa parempien tuotteiden ja palveluiden kehittymisen. Näin syntyvän korkeamman arvonlisän tuotteiden ja palveluiden lisäksi monipuolista osaamista voidaan edelleen myydä muualle. Kansainvälisiin ekosysteemeihin ja verkostoihin linkittyminen edellyttää oman osaamisen tason ylläpitämistä ja vahvistamista. Arvonlisän nostaminen korostuu myös, kun vastataan ilmaston muutoksen tuomiin haasteisiin alkuperäiskansojen perinteisille elinkeinoille.

Uuden arvonlisän luomisen kannalta on tunnettava toimialojen arverkot ja niissä avautuvat kehittämisen mahdollisuudet. Lisäksi on tunnettava laajemmat kokonaisuudet tai trendit mihin toimiala liittyy tai missä voi löytyä uusia liittymäpintoja ja tekemistä. Näin voidaan paikallistaa ne kehittämisen osa-alueet, joissa on kysyntää uusille ratkaisuille, ja joihin suomalaista osaamista voidaan yhteistarjoaman myötä soveltaa.

Kalatuotteiden kysyntä kasvaa kansainvälisesti. Kehitystä tukevat kuluttajatrendit, jotka suosivat ilmastoa vähän kuormittavia sekä terveellisiä kalatuotteita. Suomen johdolla laaditun pohjoismaiden sinisen biotalouden tiekartan mukaan yhteistyötä tiivistetään erityisesti globaalisti nopeimmin kasvavan alkutuotannon muodon eli kalanviljelyn kehittämiseksi sekä kalasta ja sen sivuvirroista sekä levistä saatavien lisäarvotuotteiden kehityksessä. Näihin osa-alueisiin sekä kalansaaliin arvonlisäykseen liittyy merkittävä kasvupotentiaali arktisella alueella.

Arktisen alueen matkailun kasvun perustana on alueen erityisyys etenkin luonnon mutta myös kulttuurin puolesta. Kestävän ja vastuullisen matkailun kehittämisessä tulee huomioida ympäristönäkökulmien lisäksi laajasti sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset näkökulmat. Matkailijamäärien kasvattamisen sijaan tulee panostaa matkailijoiden viiptymän ja rahankäytön kasvattamiseen, laadukkaiden ja hyvin paketoitujen tuotteiden sekä luonnon kannalta kestävien palveluiden avulla.

Matkailun tuottaman arvonlisän kasvattaminen saavutetaan panostamalla laadukkaisiin, kestävyden ja turvallisuuden kokonaisvaltaisesti huomioiviin matkailupalveluihin ja -tuotteisiin. Arktisen alueen matkailun ympärivuotisuutta lisäämällä voidaan tasoittaa matkailijamääriä, edesauttaa ympärivuotista työllisyyttä ja säästää luontoa. Rajat ylittävän liikenteen edistäminen sekä matkailuyhteistyö naapurivaltioiden kanssa edesauttavat matkailijoiden liikkuvuuden, viiptymän ja rahankäytön positiivista kehitystä arktisella alueella.

Matkustamisesta ja liikenteestä aiheutuvien päästöjen vähentäminen sekä paikallisten asukkaiden sosiaalinen ja kulttuurinen hyvinvointi on otettava huomioon yritystoiminnassa. Esimerkiksi ruoan tuotanto, veden käyttö ja jätteiden minimointi liittyvät vähähiiliseen ja resurssitehokkaaseen globaalitalouteen. Yhteistyö alueen saamelaisväestön ja muun paikallisväestön kanssa on keskeistä kestävä ja vastuullisen matkailun kehittämisessä.

Kaivostoiminnan ympärillä olevat arvoketjut ja kokonaisuudet koostuvat uuden teknologian ja digitalisaation hyödyntämisestä muun muassa kaivosten sähköistämisen ja etäohjauksen edistämisessä, kiertotalouden toimintatapojen hyödyntämisessä esimerkiksi sivuvirtojen hallinnassa sekä uuden energiateknologian edellyttämien mineraalien kestävässä tarjonnassa. Kaivostoiminnan

reunaehtoihin tulee kiinnittää erityistä huomiota niin ympäristön kuin paikallisyhteisöjen kannalta. Toiminnassa tulee hyödyntää parasta tietoa ja osaamista.

Suomen tavoitteena on korostaa EU:n avaruusohjelman ja muun eurooppalaisen avaruusinfrastruktuurin merkitystä arktiselle alueelle erityisesti tietoliikenteen, ilmastonmuutoksen ja ympäristön seurannan sekä arktisen liikenteen kannalta. Suomi haluaa kiinnittää huomiota jo olemassa oleviin kyvykkyyksiin erityisesti kaukokartoituksessa ja satelliittinavigoinnissa, mutta myös osoittaa puutteita arktisen alueen kannalta tärkeissä avaruusratkaisuissa ja niiden kattavuudessa, kuten satelliittikommunikaatiossa.

Ennustejärjestelmien kehittäminen lähietkeistä vuodenaikaennustamiseen arktisissa olosuhteissa lisää Suomen valmiutta varautua sään ja ilmaston muutoksesta aiheutuviin haasteisiin. Uusien arktisten havaintojärjestelmien hyödyntäminen ja osaamisen kehittäminen mahdollistavat tarkemmat olosuhde-ennusteet ja vahvistavat Suomen arktista tilannetietoisuutta. Havaintoaineistoja hyödyntämällä myös yritykset voivat kehittää arktisia tilannetietoisuusratkaisuja ja niihin perustuvaa uutta liiketoimintaa. Näitä voidaan edistää esimerkiksi julkisten hankintojen kautta referenssihankintoina.

Strategiset toimenpiteet

- Tuetaan Arktisen alueen talouden kestävää kasvua ja edellytyksiä korkean arvonlisän työpaikkoihin.
- Yhdistetään arktinen kysyntä kotimaisen tarjoaman kanssa ja kohdennetaan tutkimus- ja kehitystoiminta uusien ratkaisujen kehittämiseen.
- Varmistetaan osaavan työvoiman saatavuus (mukaan lukien koulutus sekä ulkomaisen työvoiman maahanmuutto).
- Muodostetaan yhteinen arktisen osaamisen tilannekuva ja huomioidaan synergia muihin elinkeino- ja innovaatiopolitiikkaa edistäviin toimenpiteisiin kaikilla toimialoilla.
- Kehitetään matkailun kestävyyttä ja ympärivuotisuutta arktisella alueella.
- Viestitään Suomen erityisosaamisesta kestävyiden osalta (mm. kestävä matkailu, metsätalous, digitaaliset ratkaisut, cleantech ja biotalous).
- Selvitetään matkailuyhteistyön mahdollisuuksia Suomen pohjoisten lähialueiden kanssa.
- Tuetaan Arktisen talousneuvoston työtä alueen elinkeinoelämän toimijoiden yhteistyön vahvistamiseksi.

Painopistealue toimeenpanee seuraavia kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030:n tavoitteita ja alatavoitteita:

PAINOPISTEALUE 3.2: Osaaminen, huippuluokan tutkimus

Tilannekuva Arktisen strategian 2021 laatimishetkellä

Suomessa on runsaasti arktiseen tutkimukseen liittyvää korkeatasoista osaamista ja toimijoita koko maassa. Tutkimustyötä tehdään korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa sekä yksityisellä sektorilla ja myös kolmannella sektorilla. Monet tieteenalat ovat edustettuja ja monitieteinen lähestyminen on tyyppillistä. Korkealaatuisen tutkimustyön perustana on laadukas koulutusjärjestelmä, jossa otetaan huomioon Suomen asema arktisena maana.

Suomalaiset tutkimustoimijat ovat hyvin edustettuina kansainvälisissä verkostoissa, jotka kohdistuvat arktisiin kysymyksiin ja arktisuuteen liittyvään osaamiseen tai sivuavat sitä. Ensisijaisen tärkeitä ovat Arktisen neuvoston alaisuudessa syntetisoitu tutkimustieto sekä koulutuksen ja tutkimuksen verkostot kuten Kansainvälinen arktisen tieteen komitea IASC, Arktinen yliopisto UArctic, Arctic Five -yliopistoverkosto ja EU-rahoitteiset ohjelmat. Verkostoja kokoaa muun muassa Arktinen keskus arktisen tutkimuksen ja tiedonvälityksen kansainvälisenä keskuksena Suomessa.

Suomella kansainvälisesti ainutlaatuista tutkimusinfrastruktuuria arktisen alueen ilmaston- ja ympäristön muutoksen havainnointiin, avaruustutkimukseen ja jäätutkimukseen, mikä luo perustaa laajalle tutkimustoiminnalle ja seurannalle.

Arktista julkista tutkimusta rahoitetaan Suomessa eri hallinnonaloilla liittyen korkeakoululaitoksen ja tutkimuslaitosten arktisiin aktiviteetteihin ja ohjelmiin. Arktinen tutkimuspolitiikka Suomessa muotoutuu yhteisesti eri ministeriöiden toimesta. Kansainvälisessä tutkimusrahoituksessa EU:n ohjelmilla on merkittävin rooli, kuten Horisontti Eurooppa ja esimerkiksi Copernicus. Muita kansainvälisiä rahoittajia on muun muassa pohjoismaisessa piirissä, kuten Nordforsk.

Valtioneuvoston selvitys Suomen arktisen rahoituksen kokonaiskuvasta (2019:1) tunnisti ongelmaksi arktisen rahoituksen merkittävän sirpaleisuuden. Tämä koskee myös tutkimustyötä, jossa projektien huomattava määrä samalla siilouttaa kokonaisuutta ja tuottaa epäjatkuvuutta. Tutkimuksen suuresta volyyymistä huolimatta Suomen arktisen tutkimuksen kokonaiskuva on huonosti saatavilla.

Tutkimuksella on tärkeä rooli päätöksenteon ja arktisen politiikan tukena. Arktisen alueen ja kylmäosaamisen liiketoiminnassa tutkimustieto tukee menestymismahdollisuuksia ja yhteiskunnan turvallisuuteen ja toimintavarmuuteen liittyvä tutkimus on oleellista. Arktisella tutkimusosaamisella on merkitystä puolustuskyvyn kehittämisen kannalta. Lisäksi arktisen alueen muutokseen liittyen päätöksenteko tarvitsee korkeatasoista tutkimustietoa. Suomen kannalta tärkeää on tutkimustiedon laajuus ja avoin saatavuus. Tutkimuksen tarvetta korostaa erityisesti arktisen alueen nopea ympäristön muutos ja tarve ylläpitää kestävää kehitystä samalla kun kansainvälinen kiinnostus arktiseen alueeseen ja sen hyödyntämiseen kasvaa.

Tavoitetila Arktisen strategian 2021 toteutusaikana

Arktisen tutkimuksen tuottamaa tietoa ja osaamista hyödynnetään laaja-alaisesti. Tutkimustieto luo pohjaa laadukkaille ja oikea-aikaisille päätöksille sekä uusille innovaatioille elinkeinoelämässä eri sektoreilla ja aloilla. Panostamalla koulutukseen ja tutkimukseen Suomen asemaa ja vetovoimaa

kansainvälisenä arktisena huippuosaajana vahvistetaan. Laaja-alaiset, monitieteiset ja kansainväliset verkostot auttavat hyödyntämään arktista tutkimusta parhaalla tavalla.

Tutkimuspanostuksissa huomioidaan arktisen tutkimuksen perusinfrastruktuurista kehittäminen ja vahvistaminen. Se vahvistaa kykyä menestyä kansainvälisen tutkimusrahoituksen kilpailussa ja tuo Suomen arktisen tutkimuksen kokonaiskuvaa näkyville. Kansainväliseen rahoitukseen kuten EU:n tutkimusohjelmien tavoitteisiin ja teemoihin vaikuttaminen edellyttää, että tiedonvaihto ja yhteistyö toimivat kansallisesti yli hallinnonrajojen. Myös yritykset hyödyntävät rahoitusohjelmia runsaammin.

Tutkimustietoa hyödyntämällä edistetään arktisen alueen väestön hyvää elämää ja elinvoimaa. Ajankuvainen kuva yksilöiden hyvinvoinnista ja yhteisöistä sekä ihmisen ja oman ympäristönsä vuorovaikutuksesta ja muutoksesta auttaa edistämään päätöksiä kohti yhteiskunnallisesti kestävää kehitystä. Perinnetietoa ja paikallistietoa käytetään mahdollisuuksien mukaan tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kokonaiskuvaa Suomen arktisesta ja arktisuuteen liittyvästä tutkimuksesta on parannettu. Koordinaatiota ja tiedonvaihtoa lisäämällä eri toimijoilla on jaettu reaaliaikainen näkemys ohjelmallisista tutkimustoimista ja projektikannasta. Ideaalisesti on kansallinen ohjelma, joka edistää koordinaatiota ja viestinnällistä näkyvyyttä

Taloudellista toimintaa arktisella alueella ja arktisuuteen liittyen mahdollistetaan, ja se tehdään kestävän kehityksen kanssa vuorovaikutuksessa. Arktisen tutkimuksen ja osaamisen ylläpitäminen sekä niiden kehittäminen ja markkinoiminen ovat keskeisiä asioita liiketoimintamahdollisuuksien luomisen ja hyödyntämisen kannalta. Huomioidaan, että Suomen arktinen osaaminen on laajasti toimintoja ja toimialoja läpikäyvä. Muun muassa kylmäosaaminen on valttia monissa tuotteissa ja palveluissa.

Suurin haaste arktisella alueella on pohjoisen ilmaston ja ympäristön muutos. Tutkimusta käytetään aktiivisesti arktisen alueen muutoksen kokonaisvaltaiseen arviointiin, ja se tarjoaa tutkittua tietoa päätöksenteon tueksi.

Muutoksen alla ja moninaisessa vuorovaikutuksessa on myös arktinen politiikka. Sen suhdanteiden ymmärtäminen ja aktiivinen toimijuus taustoitetaan monitieteisellä tutkimustiedolla ja tuomalla tutkittu tieto näkyväksi.

Turvallisuutta ja maanpuolustusta tukevaa arktista tutkimusta kehitetään kansainvälisellä yhteistyöllä monen- ja kahdenvälisesti. EU:n ohjelmia hyödynnetään tutkimusrahoituksen vahvistamiseksi. Lisäksi arktista tilannekuvaa voidaan kehittää yhteistyössä kumppanimaiden kanssa, kuten esimerkiksi kattavampaa satelliittikuvaa polaarialueilta.

Linkki suomalaisiin arktisiin tutkimuslaitoksiin: <https://www.arcticfinland.fi/FI/Tutkimus>

Strategiset toimenpiteet

- Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset tekevät korkeatasoista tutkimusta ja selvityksiä arktiseen alueeseen ja arktisuuteen liittyen sekä viestivät tutkimusosaamisestaan laaja-alaisesti.
- Arktisen tutkimuksen kokonaiskuvaa parannetaan ja sen rahoitusta seurataan ja kehitetään eri hallinnonalojen yhteistyönä.
- Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset panostavat omien strategioidensa mukaisesti arktisen osaamisen ja tutkimuksen kehittämiseen sekä tutkimuksen hyödyntämiseen. Rahoituksessa

käytetään hyödyksi kansallisia ja kansainvälisiä rahoitusmahdollisuuksia kuten Suomen Akatemia, Business Finland, Strategisen tutkimuksen neuvosto, valtioneuvoston TEA-rahoitus, Horisontti Eurooppa –ohjelma, EU:n rakennerahastot ja muut eurooppalaiset rahoitusmahdollisuudet sekä Pohjoismaiset tutkimusrahoittajat.

- Osallistutaan aktiivisesti Arktisen neuvoston ja sen työryhmien työhön. Osallistutaan proaktiivisesti arktisen alueen muutosta koskevaan tutkimukseen ja arviointiin. Suomalaiset tutkijat toimivat kansainvälisissä tutkimusverkostoissa ja hyödyntävät EU:n ja Euroopan avaruusjärjestön tarjoamia mahdollisuuksia, kuten Copernicus -ohjelma. Yrityksille tarjotaan tietoa ja tukea kansainväliseen rahoitukseen ja yhteistyöhön osallistumiseksi.
- Edistetään arktista tutkimusta ja osaamista lisääviä toimia EU:n aktiviteettien valmistelussa, muun muassa Horisontti-puiteohjelman työohjelmissa.
- Tutkimuksen liittymäpintaa yritysten toimintaan vahvistetaan. Tutkimusyhteistyö tukee yritysten mahdollisuuksia kehittää omia tuotteitaan ja vastata arktisen alueen toimijoiden uusiin tarpeisiin. Tutkimusyhteistyö myös vahvistaa yritysten verkostoja ja ekosysteemejä.
- Kansallisessa ennakointityössä otetaan huomioon pohjoisimman Suomen elinkeinorakenteen muutos, työvoiman tarve ja väestönkehitys. Koulutustarjonnan tavoitteita laaditaan monipuolisen tietopohjan perusteella.

Painopistealue on tietoon perustuvassa päätöksenteossa oleellinen useissa kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030n tavoitteissa ja alatavoitteissa. Painopistealue toimeenpanee niistä muun muassa seuraavia:

PAINOPISTEALUE 4: Infrastrukturi ja logistiikka

Tilannekuva Arktisen strategian 2021 laatimishetkellä

Myös arktisen infrastruktuurin kehittämisessä Suomi edistää yleisiä tavoitteita arktisen alueen vakauden, taloudellisten mahdollisuuksien, työllisyyden sekä erityisherjän luonnon turvaamisesta ja näiden huomioimisesta EU-politiikassa. Keskiössä on ilmastonmuutoksen hillintä. Pohjoisen elinkeinot ja alkuperäiskansojen oikeudet turvataan ja kaikista keskeisistä arktisen alueen hankkeista tehdään perusteelliset vaikutusarviot. Kaikki tämä heijastuu myös logistiisiin valintoihin. Samalla edistetään Suomen liikenneverkon kytkeytymistä myös pohjoisen osalta Euroopan laajuisen liikenneverkon TEN-T:n ydinverkkokäytäviin. TEN-T liikenneverkon tavoitteena on edistää turvallista, kestävä ja talouden elinvoimaa tukevaa liikennejärjestelmää.

Samaan aikaan arktisen strategian laatimisen kanssa on valmisteltu ensimmäistä valtakunnallista liikennejärjestelmäsuunnitelmaa, joka hyväksyttiin keväällä 2021. Arktisen politiikan strategian infrastrukturi ja logistiikka –painopistealuetta koskevat linjaukset ovat näin ollen yhteneviä valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman kanssa.

Liikennejärjestelmän kehittämisessä korostuvat Pohjois-Suomen osalta voimakkaasti elinkeinoelämän toimintaedellytysten vahvistaminen, kansainvälinen saavutettavuus ja liikenneyhteydet naapurimaihin.

Yhteistyö yhteyksien kehittämisessä Arktisen neuvoston maiden ja Barentsin alueen toimijoiden kanssa on tärkeää. Kansainvälisten maaliikenneyhteyksien lisäksi alueen kehityksen kannalta olennaisia ovat myös meri- ja lentoliikenneyhteydet. Satamat ovat tärkeitä muun muassa laajan kehittyvän raskaan teollisuuden takia ja lentoliikenne ja lentoasemat korostuvat muun muassa tärkeän matkailuelinkeinon turvaamiseksi myös COVID-19-pandemian jälkeisessä tilanteessa.

Toimivat viestintäyhteydet ovat välttämättömiä arktisen alueen asukkaiden, taloudellisen toiminnan ja elinkeinoelämän kannalta. Ne lisäävät myös turvallisuutta alueella. Viestintäverkkojen rakentaminen ja ylläpito arktisella alueella on erittäin haastavaa sekä teknisesti että taloudellisesti. Ratkaisut vaativat useita eri teknologioita, kuten satelliitit, radioyhteydet ja merikaapelit sekä niiden yhdistelemistä parhaan lopputuloksen saamiseksi.

Pohjois-Suomelle on ominaista monipuolinen elinkeinojen kirjo ja pitkät etäisyydet, jotka korostavat matka- ja kuljetusketjujen toimivuuden tärkeyttä. Väyläverkon kunto sekä elinkeinoelämän tarpeet ovat olennaisia. Nykyisen liikenneinfrastruktuurin kunnossapito ja elinkeinoelämän kannalta hankalien pullonkaulojen parantaminen on tärkeää.

Liikennejärjestelmän käyttäjien määrässä on Pohjois-Suomessa suuria kausivaihteluita. Pohjoisessa, kuten arktisella alueella yleensä, on myös pitkät etäisyydet ja harva asutus. Ne tuovat kestävä liikunnan lisäämiseen haasteita, jotka osaltaan korostavat maksu- ja infojärjestelmien sekä solmupisteiden toimivuuden tärkeyttä. Erityisesti matkailijoiden kohdalla liikenteen palveluiden kehittämisessä on mahdollisuuksia. Myös matkailijoille on tärkeää päästä sujuvasti liikkumaan koko kalottialueella yli rajojen.

Tavoitetila Arktisen strategian 2021 toteuttamisaikana

Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman tavoitteena on, että liikennejärjestelmä takaa koko Suomen saavutettavuuden ja vastaa elinkeinojen, työssäkäynnin ja asumisen tarpeisiin.

Tavoitteen saavuttamiseksi liikenneverkon palvelutasoa kehitetään elinkeinoelämän ja työssäkäynnin tarpeisiin ja kansainvälisen liikenteen sujuvuus turvataan. Varmistetaan, että eri alueet ovat saavutettavissa kohtuullisessa ajassa jollain kulkumuodolla tai niiden yhdistelmällä. Markkinaehtoisten joukkoliikennepalveluiden kilpailuedellytyksiä edistetään ja peruspalveluiden tarjonnasta huolehditaan mahdollisimman kustannustehokkaasti alueilla, joilla markkinaehtoisia palveluita ei synny.

Lisäksi halutaan säilyttää elinkeinoelämän ja työssäkäynnin kannalta tärkeät yhteydet alueelta maakuntakeskuksiin ja muihin tärkeisiin keskuksiin. Liikenteen solmukohtien ja matkaketjujen toimivuutta kehitetään. Eri väestöryhmien liikkumismahdollisuudet turvataan sosiaalisen kestävyuden takaamiseksi. Tavaraliikenteessä edistetään kuljetusten tehokkuutta ja päästövähennyksiä muun muassa digitalisaatiolla ja mahdollistetaan siirtymistä kestävimpiin liikennemuotoihin.

Kaikki tavoitteet pyrkivät hillitsemään ilmastonmuutosta. Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma pyrkii takaamaan koko Suomen saavutettavuuden, vastaamaan elinkeinojen, työssäkäynnin ja asumisen tarpeisiin ja parantamaan liikennejärjestelmän yhteiskuntataloudellista tehokkuutta.

Arktisen politiikan strategian tavoitteina logistiikkaa kehitetään palvelemaan elinkeinoelämää ja työssäkäyntiä kestävillä kulkumuodoilla. Tietoliikenteen saavutettavuutta, muun muassa laajakaistayhteyksiä, vahvistetaan yritysten ja kansalaisten tarpeisiin.

Kestävää liikkumista ja erityisesti vaihtoehtoisilla polttoaineilla toimivan liikenteen toimintaedellytyksiä vahvistetaan esimerkiksi lisäämällä vaihtoehtoisia polttoaineita käyttävien ajoneuvojen latausinfrastruktuuria.

Liikenteen päästöjen vähentämiseksi ja parhaimpien käytäntöjen jakamiseksi kansainvälistä yhteistyötä jatketaan ja hyödynnetään muun muassa Kansainvälisen merenkulkujärjestön (IMO) ja Arktisen neuvoston työtä.

Raskaan polttoöljyn (Heavy Fuel Oil, HFO) käyttö ja aluksen polttoaineeksi kuljettaminen on IMO-sääntelyn perusteella kielletty arktisilla merialueilla heinäkuusta 2024 alkaen. Suomi toimi IMO:ssä aktiivisesti kiellon aikaansaamiseksi. Työtä raskaan polttoöljyn korvaamiseksi vaihtoehtoisilla polttoaineilla on kuitenkin jatkettava ennen kiellon voimaantuloa.

Suomi on aktiivisesti edistänyt arktisen alueen merenkulun turvallisuutta ja kestävyttä parantavan IMO:n polaarikoodin (International Code for Ships Operating in Polar Waters, the Polar Code) tehokasta toimeenpanoa. Tätä työtä tulee jatkaa. Se tukee paitsi Suomen työtä IMO:ssa, myös meriklusterimme asemaa arktisena osaajana.

Liikennejärjestelmien kehittämisessä vahvistetaan digitalisaatiota. Vaihtoehtoisten polttoaineiden käyttöä edistetään kaikissa liikennemuodoissa ja selvitetään muun muassa sähköisen lentämisen mahdollisuuksia.

Liikenteen uusia palveluita ja toimintatapoja kehitetään vastaamaan kasvavan matkailun tarpeita. Tähän liittyvät myös rajat ylittävät yhteydet Suomen, Norjan ja Ruotsin pohjoisosissa. Laurila-Tornio-

Haaparanta -välin sähköistys hanke tukisi Suomen raideliikenteen kansainvälistymistä, rautatiekuljetusten kustannustehokkuutta sekä teollisuuden kilpailukykyä. Yhteys liittäisi Pohjois-Suomen ja Pohjois-Ruotsin kansainväliset liikennekäytävät Euroopan laajuiseen liikenneverkkoon, Barentsin alueeseen ja Jäämerelle Narvikin sataman kautta sekä edelleen Kaukoitään.

Liikkujan palveluiden tuottamiseksi edistetään avoimen tiedon mahdollisuuksia, kehitetään toimivia maksu- ja informaatiojärjestelmiä sekä parannetaan liikenteen solmukohtien toimivuutta. Avoin digitaalinen tieto voi johtaa mm. uusien applikaatioiden toteutumiseen markkinaehtoisesti.

Meteorologian merkitys Suomen arktisessa osaamisessa näkyy esimerkiksi Ilmatieteen laitoksen Sodankylän arktisen avaruuskeskuksen toiminnassa. Avaruuskeskuksen infrastruktuuri satelliittidatan vastaanottoon, prosessointiin ja palvelutuotantoon liittyen on sekä kansallisesti että kansainvälisesti merkittävä.

Strategiset toimenpiteet

- Liikenteen yleiseurooppalaisten ydinverkkojen (TEN-T) kehittäminen ja ulottaminen pohjoiseen. Pohjanmeren–Baltian sekä Skandinavian–Välimeren ydinverkkokäytävien laajennukset EU:n Verkkojen Eurooppa -asetuksessa (Connecting Europe Facility) 2021 mahdollistavat pohjoisten alueiden yhdistämisen sekä rautatiekuljetukset arktisilta alueilta muualle Eurooppaan sekä kansainvälisille markkinoille.
- Varaudutaan ilmastomuutoksen vaikutuksiin liikenneinfrastruktuurissa ja väylänpidossa hyödyntämällä uusinta tutkimustietoa infrastruktuurin kehittämisessä ja liikenneverkkojen tehokkaassa käytössä.
- Mahdollistetaan toimivat matka- ja kuljetusketjut kestävän liikkumisen ja kuljettamisen tueksi uusia palveluja kehittämällä.
- Kehitetään riittävän kattavaa vaihtoehtoisten polttoaineiden (mm. sähkö, kaasu, vety sekä uusiutuvat ja sähköpolttoaineet) jakeluinfrastruktuuria. Varmistetaan jakeluinfrastruktuurin yhtenäisyys ja alueellinen kattavuus ja edistetään vaihtoehtoisten polttoaineiden saatavuutta. Tehdään kansainvälistä yhteistyötä pohjoisen alueen laajuisen ja luotettavan jakeluverkoston kehittämiseksi.

Lentoliikenne:

- Helsinki-Vantaan lentoaseman kehittämisedellytyksistä huolehtiminen mahdollistaa myös toiminnan muilla lentoasemilla, jotka hyödyntävät uusia teknologisia ratkaisuja. Kehitetään matkaketjuja lentoasemille koko Suomessa.
- Kiinnitetään huomiota lentoliikenteen merkitykseen laajan ja harvaanasutun maan saavutettavuuden turvaamisessa sekä syrjäisempien alueiden potentiaalinen hyödyntämisessä.
- Pyritään vaikuttamaan siihen, että lentoasemien ylläpitoa ja kehittämistä voidaan jatkaa verkostoperiaatteella jatkossakin ja kehitetään matkaketjuja lentoasemille. Arvioidaan lentoliikenteen kehitysnäkymiä Finavian lentoasemilla ja vaikutuksia lentoliikenteen palvelutasoon eri alueilla.

Merenkulku:

- Vaikutetaan tehokkaasti merenkulun kansainvälisen ympäristösääntelyn kehittämiseen Kansainvälisessä merenkulkujärjestössä (IMO) muun muassa jatkamalla IMO:n polaarikoodin (*International Code for Ships Operating in Polar Waters, Polar Code*) tehokasta toimeenpanoa.
- Suunnitellaan suomalaisen jäänmurtajakaluston uusimista sekä vahvistetaan talvimerenkulun yhteistyötä yhdessä naapurimaiden kanssa.

- Huolehditaan suomalaisesta talvimerenkulun erityisosaamisesta ja tarjotaan palveluita, jotka mahdollistavat turvallisen liikkumisen ja arktisen ympäristön erityispiirteiden suojelun arktisella alueella. Kehitetään edelleen alusten ja satamien välistä tiedonvaihtoa, jolloin alus voi hidastaa merellä ja päästä siten merkittäviin vähennyksiin kasvihuonekaasupäästöissä. Logistisen järjestelmän energiatehokkuuden parantaminen edellyttää kehittyntä viestintäteknologiaa, digitaalisia palveluja ja tietojärjestelmien avaamista.
- Hyödynnetään suomalaisen meriklusterin osaaminen haastavissa talvimerenkulun olosuhteissa esimerkiksi Koillisväylän käyttämisessä rahtiliikenteeseen. Edellytetään vastavuoroisuutta, kun Suomen meriklusteriin ja sekä julkiselle että yksityiselle sektorille kertyntä osaamista hyödynnetään yhteistyössä arktisen merenkulun kyvykkyyksiään kehittävien yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyö tukee suomalaisen osaamisen ja teknologian vientimahdollisuuksia ja innovaatioita.
- Vahvistetaan Arktisen alueen merenkulun infrastruktuurin ja kartoitustiedon kehittämistä toteuttamalla merenmittaustoimintaa.

Viestintäverkot:

- Huolehditaan luotettavien ja välityskykyisten tietoliikenneverkkojen ja digitaalisten palveluiden saatavuudesta arktisella alueella. Varmistetaan, että elinkeinoelämän vaatimien hyvien liikenneyhteyksien vastaparina ovat tietoliikenneyhteydet, joilla työtä voidaan tehdä paikasta riippumatta.
- Hyödynnetään eri teknologisten ratkaisujen yhdistämistä arktisella alueella parhaan lopputuloksen aikaansaamiseksi eri käyttötarpeisiin muun muassa satelliittiteknologian avulla. Edistetään globaalien satelliittijärjestelmien kehitystyötä ja markkinoille tuloa, jotta käyttäjille pystyttäisiin tarjoamaan vähintään perustason viestintäpalvelut.
- Jatketaan työtä kansallisten ja kansainvälisten yhteyksien ja esimerkiksi datatalouden toimintaedellytysten parantamiseksi ja houkutellessaan Suomeen tietoliikenne- ja ohjelmistoinvestointeja, mukaan lukien datakeskuksia.
- Kannustetaan yrityksiä tekemään yhteistyötä julkisen sektorin kanssa toimivien rahoitusmallien löytämiseksi välttämättömien tietoliikenneinvestointien synnyttämiseksi alueille, joille se markkinaehtoisesti ei ole mahdollista. Varmistetaan viestintäpalveluiden toimivuus Suomessa viime kädessä lain mukaisilla yleispalveluvollisuuksilla, mikäli toimivia yhteyksiä ei ole muilla keinoin saatavilla.
- Huomioidaan tieto- ja viestintäteknologia-alan aiheuttamat kasvihuone-kaasupäästöt ja materiaalinkulutus ja otetaan käyttöön keinoja, joilla alan ympäristövaikutuksia voidaan hallita.
- Jatketaan Arktisen neuvoston työtä viestintäyhteyksien ja laajakaistapalveluiden saatavuuden parantamiseksi arktisella alueella.

Painopistealue toimeenpanee seuraavia kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030n tavoitteita ja alatavoitteita:

STRATEGIAN OHJAUSVAIKUTUS SEKÄ TAVOITTEIDEN JA TOIMENPITEIDEN SEURANTA

Strategiassa huomioidaan sen ohjausvaikutus ja resurssit sekä toimenpiteiden seurantamekanismit. Strategian tavoitteiden toteutuminen edellyttää jatkuvaa seurantaa.

Arktisten vastuuvirkamiesten työryhmä vastaa omien hallinnonalojensa näkökulmien huomioimisesta strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisessa.

Kansallista kestävän kehityksen tilaa seurataan kansallisten kestävän kehityksen indikaattoreiden avulla. Arktisten vastuuvirkamiesten työryhmässä sovitaan Arktisen politiikan strategiaan soveltuvista seurattavista indikaattoreista strategian hyväksymisen jälkeen.

Arktisten vastuuvirkamiesten työryhmä tuottaa tiiviin analyysin vuosittain strategian tavoitteista ja jokaisen painopistealueen toimenpiteiden toteutumisesta. Tämä analyysi esitellään Arktisen politiikan strategian ohjausryhmälle ja Arktiselle neuvottelukunnalle. Lisäksi strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista käsitellään tarpeen mukaan hallituksen päätöksentekokielimissä.

Toimenpiteiden aiheuttamat kustannukset ja niiden ajoitus selvitetään. Rahoituksesta päätetään julkisen talouden suunnitelman ja valtion talousarvion valmistelun yhteydessä. Toimenpiteiden edellyttämä valtion rahoitus toteutetaan valtiontalouden kehysten puitteissa tarvittaessa kohdentamalla määrärahoja uudelleen.
